

Tisdagen den 7 maj

Kl. 16.00

Förhandlingarna leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1 Ang. tillämpningen av offertsystemet inom Statsföretag AB

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Stridsmans* (c) den 6 mars framställda interpellation, nr 46, och anförde:

Herr talman! Herr Stridsman har frågat mig om jag är beredd att göra en utvärdering av erfarenheterna av offertsystemets tillämpning utifrån lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska synpunkter.

Frågan om det s. k. offertsystemet eller offertförfarandet aktualiserades i samband med bildandet av Statsföretag AB. Tanken bakom offertförfarandet är att förena det företagsekonomiska intresset med det samhällsekonomiska genom att staten/ägaren har möjlighet att av sina företag ta in offerter för fullgörande av sådana speciella uppgifter som ägaren begär att de skall fullgöra.

För vissa regionalpolitiskt intressanta projekt kan det, för att de skall kunna förverkligas, krävas ett ekonomiskt stöd utöver vad de regionalpolitiska stödformerna medger. Det är i sådana fall offertförfarandet kan komma till användning. Det ekonomiska stöd som kan komma i fråga efter offertförfarande prövas i varje särskilt fall av riksdagen.

I fråga om hittillsvarande tillämpning av offertförfarandet vill jag nämna följande.

År 1971 etablerades en plastfabrik i Vilhelmina som numera ägs av Tobaksbolaget. För att företaget skulle få samma förutsättningar för sin produktion som förelåg vid den tillverkning som flyttades från Huskvarna behövdes ett särskilt engångsstöd av 4,5 miljoner kronor. Beloppet beräknades motsvara det kapitaliserade värdet av framtida fördyringar till följd av lokaliseringen av företaget och bedömdes vara en förutsättning för att företaget skulle kunna bli lönsamt utan ytterligare stöd i framtiden.

I Nykroppa etablerade Statsföretag år 1971 tillsammans med ett annat företag en tillverkning av bl. a. ståldörrar. Syftet med denna etablering var att lätta upp det ansträngda arbetsmarknadsläge som uppstått i orten efter nedläggning av ett järnverk. Flyttningen av den ifrågavarande tillverkningen, som förut skett i Kungsbacka, medförde betydande kostnader. Statsföretag erhöll därför ett lån på 2,5 miljoner kronor som skulle löpa utan ränta och amorteringar till dess vinst kunde utdelas från företaget i Nykroppa.

SVETAB har till uppgift att skapa nya arbetstillfällen, särskilt i regioner med sysselsättningssvårigheter, genom etablering av företag eller genom förvärv och utbyggnad av befintliga företag. För att SVETAB:s verksamhet skall kunna fortsätta i minst samma omfattning som hittills behöver medel tillskjutas från Statsföretag. Detta görs möjligt genom att

Tisdagen den

7 maj 1974

Ang. tillämpningen av offertsystemet inom Statsföretag AB

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. tillämp-
ningen av offert-
systemet inom
Statsföretag AB*

staten beslutat minska kravet på utdelning från Statsföretag för verksamhetsåren 1973–1975 med sammanlagt högst 60 miljoner kronor. I SVETAB:s fall rör sig offertförfarandet således om ett generellt stöd till verksamheten och inte som i övriga fall om stöd till vissa bestämda projekt.

Staten stöder industrins utbyggnad genom en rad åtgärder. Flera av dessa har inslag som kan uppfattas som besläktade med offertsystemet.

Investeringar, främst inom stödområdet, har ofta vid sidan av det företagsekonomiska intresset ett regionalpolitiskt intresse, som medför att företag vid sådana investeringar kan få statligt stöd i form av lokaliseringsstöd, utbildningsstöd och – i vissa regioner – sysselsättningsstöd. Ansökan om sådana stöd är i viss mån att betrakta som en offert till staten för täckning av merkostnader som uppkommer på grund av investeringens lokalisering.

Den statliga medverkan för att möjliggöra malmbrytning i Stekenjokk är ytterligare ett exempel på en sådan närbesläktad insats. Företaget hade inte kommit till stånd om endast företagsekonomiska synpunkter anlagts på objektet. På grund av det betydande samhällliga intresset av denna malmbrytning, främst från sysselsättningssynpunkt, har Boliden AB erhållit statlig garanti för lån på 100 miljoner kronor och bidrag med 27 miljoner kronor under förutsättning att bolaget senast den 1 juli 1979 har Stekenjokkgruvan utbyggd för en produktionskapacitet av lägst 400 000 ton om året.

Uddcomb bildades år 1969 som ett led i uppbyggnaden av en svensk kärnkraftindustri. Företaget tillverkar i huvudsak tankar och andra tunga komponenter till kärnkraftverk. År 1972 lämnade staten finansiell medverkan till uppbyggnaden av Uddcomb genom att teckna garanti för Statsföretags upplåning av 60 miljoner kronor för ändamålet, varjämte staten lämnade ett bidrag av 6 miljoner kronor till Uddcomb. I detta fall gällde det alltså stöd till utvecklingen av en tekniskt avancerad bransch. Även denna insats hade drag av offertförfarande.

De fall där offertförfarandet kommit till användning är inte särskilt många. Det är min mening att offertförfarandet, i de fall det har använts, har visat sig vara av värde. Jag finner det dock inte möjligt att nu slutgiltigt bedöma i vilken utsträckning detta förfarande bör komma till användning i fortsättningen för att genomföra från samhälls- synpunkt värdefulla projekt. Efter samråd med arbetsmarknadsministern anser jag det ännu vara för tidigt att från lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska synpunkter göra en utvärdering av de olika fall där offertförfarandet kommit till användning.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag skall be att få tacka industriministern för svaret på min interpellation.

Jag noterar allra först med tillfredsställelse att statsrådet framhåller att offertförfarandet enligt hans mening i de få fall det har använts har visat sig vara av värde. Däremot måste jag beklaga den passivitet som industriministern låter lysa igenom i interpellationssvaret när det gäller att i fortsättningen använda offertsystemet för att genomföra från

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. tillämp-
ningen av offert-
systemet inom
Statsföretag AB*

samhällelig synpunkt önskvärda och värdefulla projekt.

När Statsföretag AB bildades hösten 1969 tillmätte dåvarande industriministern stor betydelse åt tekniken att förena det företagsekonomiska intresset med det samhällsekonomiska genom att föreslå att förvaltningsbolaget åläggs skyldighet att lämna offert för fullgörande av sådana speciella åtgärder som staten/ägaren begär att bolaget skall fullgöra. Vad som gör mig förvånad är att trots *dels* uttalandet i propositionen, alltså 1969, av dåvarande industriministern att han tillmätte offertsystemet stor betydelse, *dels* dagens interpellationssvar av nuvarande industriministern att offertförfarandet hittills har visat sig vara värdefullt, förblir statsrådet och regeringen tveksamma att i fortsättningen använda offerttekniken för att få till stånd angelägna lokaliseringar.

Industriministern säger i interpellationssvaret att det ännu är för tidigt att från lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska synpunkter göra en utvärdering av de olika fall där offertförfarandet kommit till användning. Det är möjligt att fyra och ett halvt år är för kort tid för att man skall kunna göra en utvärdering. Trots detta hade jag hoppats att statsrådet hade haft en mer bestämd uppfattning om offertsystemets fortsatta användning i lokaliserings- och sysselsättningspolitiskt syfte.

Vad jag också saknar i interpellationssvaret är orsaken till att offertförfarandet kommit till användning så få gånger under de fyra och ett halvt år som det varit möjligt att tillämpa det.

Ambitionen och förväntningarna var ju stora när Statsföretag AB bildades. Därför vill jag veta – jag ställer frågan till industriministern – varför offertsystemet använts så få gånger. Kan det månne bero på att staten/ägaren inte varit tillräckligt intresserad, eller kan det bero på att förvaltningsbolaget varit alltför passivt i den här frågan. Jag hoppas industriministern kan ge ett kompletterande svar på den punkten.

Som jag ser det har offertsystemet vissa beröringspunkter med Stålverk 80. Jag är helt ense med statsrådet att det skall uppföras i Luleå i anslutning till NJA. Utöver det hoppas jag att statsrådet är ense med mig att NJA-industrin skall kunna ge spridningseffekter i form av sysselsättning till områden även utanför Luleå. För att få till stånd en ur samhällelig synpunkt angelägen NJA-filiallokalisering till inlandet och Tornedalen är just offertförfarandet enligt min mening det mest lämpliga. Man får därmed en sammanvägning av de samhällsekonomiska och företagsekonomiska kostnaderna, vilken sedan kan värderas gentemot betydelsen av att förhindra inlandets och Tornedalens avfolkning.

I detta sammanhang vill jag också säga att offertsystemet bör utvecklas till att gälla även privata och kooperativa företag.

Jag hoppas statsrådet delger sina synpunkter på det jag berört om NJA:s förutsättningar att med offertförfarande etablera sig utanför Luleå.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Offertsystemet är ju, som jag har framhållit i mitt interpellationssvar, en av de möjligheter som vi prövar för att åstadkomma lokalisering till de områden där vi har svårigheter att få till stånd

etablering av företag. Offertsystemet i sig ger inga förutsättningar för lokalisering. Det är först när man har objekt, dvs. när man har företag att etablera, som man kan komma in i en diskussion om vilken metod som är den lämpligaste för att man skall kunna påverka en etablering.

De privata företagen har hittills visat sig vara mest intresserade av det lokaliseringsspolitiska stöd som vi har -- lån, bidrag, utbildningsstöd och i det inre stödområdet en väsentligt längre gående stödverksamhet.

Då det gäller den statliga aktiviteten är det, som herr Stridsman här framhåller genom hänvisning till Stålverk 80, två möjligheter som kan diskuteras framför allt. Den ena är att via SVETAB exempelvis använda sig av offertförfarandet, men också för SVETAB:s engagemang måste man ha lämpliga objekt.

Herr Stridsman nämnde Stålverk 80, men han hade också kunnat nämna SVETAB:s engagemang i Movomec, bilhjulsföretaget som nu är under uppförande i Luleå. Herr Stridsman hade också kunnat nämna att SVETAB är engagerad i ett annat projekt, bromsbandsproduktionen, där man tillsammans med ett utländskt företag bygger upp en utvidgad verksamhet i Sollefteå.

Jag har vid det tillfälle då jag redovisade utbyggnaden av NJA meddelat att SVETAB är inne i diskussioner om ytterligare etablering. Och vi har försökt påverka dem. Utan att behöva gå in i det enskilda fallet varje gång har vi med de tre gånger 20 miljonerna, dvs. 60 miljoner kronor under en treårsperiod, tagit ett utomordentligt långt steg i fråga om offertförfarandet. Vi ger alltså Statsföretag/SVETAB möjlighet att använda sig av 60 miljoner kronor i alldeles särskild ordning under en treårsperiod. Naturligtvis ställer vi då krav på SVETAB om etableringar, i första hand inom stödområdet, av -- som vi har resonerat om -- minst 300 sysselsättningsplatser per år.

Herr Stridsman har alltså inte riktigt följt med denna diskussion och de aktiviteter som pågår.

Vi kommer att fortsätta med att i samråd med SVETAB söka få fram möjliga objekt för etableringar med användning av offertförfarandet. I övrigt har vi de aktiviteter som via Statsföretag är inriktade på en fortsatt utbyggnad av den statliga verksamheten, där det visar sig vara ändamålsenligt och där det av sådana skäl som att tillvarata våra naturtillgångar och att få till stånd fler sysselsättningstillfällen är angeläget. Ett sådant projekt är Stålverk 80 som nu prövas av riksdagen. Man kan ju diskutera graden av aktivitet från vår sida, men Stålverk 80 -- låt mig bara säga det -- är såvitt jag vet det största investeringsprojekt som någonsin har presenterats i vårt land. Om det härutöver skulle vara möjligt att via NJA åstadkomma mera av etableringar -- det kan gälla företag med viss anknytning till NJA t. ex. manufakturföretag -- är vi även intresserade av detta. Det torde inte vara herr Stridsman obekant att arbetsmarknadsstyrelsen tillsammans med NJA på ett par orter uppe i Norrbotten har byggt upp skyddade verksamheter, som i och för sig är utomordentligt värdefulla men där vi inte tillämpar offertsystemet.

Herr talman! Jag har med denna utvidgade redovisning av pågående aktiviteter velat säga, att vi använder offertsystemet så långt vi finner det möjligt där vi har lämpliga objekt, och vi kommer att göra det också

framöver. Vi prövar också andra metoder, vilket framgår av min redovisning i interpellationssvaret. Därför anser vi det ännu vara för tidigt att göra en mera slutgiltig utvärdering av betydelsen av den fortsatta verksamheten och formerna för denna.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag tror inte att det råder några meningsskiljaktigheter mellan herr statsrådet och mig när det gäller SVETAB:s aktiviteter och engagemang. Jag tror att vi är helt ense i dessa frågor, och jag vill understryka betydelsen av vad SVETAB har gjort. Vad jag inte var riktigt glad åt i samband med engagemanget i Luleå med fälgfabriken som statsrådet nämnde om var, att man förbigick Fyrkantkommunernas samfälliga önskemål vad gällde lokaliseringen. Jag beklagar att ett statligt företag går helt förbi den kommunala planeringen och förlägger detta företag till den mest överhettade delen av Fyrkanten, alltså till Luleå. Men nog om detta.

Skall jag tolka statsrådets svar på det sättet att det som SVETAB gjort hittills, vilket är gott och väl, kommer att ersätta det beslut som riksdagen fattade om offertsystemet 1969?

Statsrådet säger att man haft för få objekt med offertförfarande för att man skall kunna redovisa några erfarenheter. Då blir frågan: Var ligger orsaken till denna passivitet? Har Statsföretag inte visat något intresse för detta system? Eller är det kanske så att Statsföretag inte fått förfrågan från departementet om möjligheterna till lokalisering till vissa områden, där en sådan skulle vara önskvärd ur sysselsättnings- och regionalpolitiska synpunkter? Det är sådana frågor som jag i första hand hade velat få svar på.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag kan ha en viss förståelse för de nu upprepade frågeställningarna. Det väsentliga måste väl ändå vara att vi så långt möjligt försöker att etablera företag som ger sysselsättning. Vi får använda de medel och möjligheter som står till buds, och offertförfarande är ett av dem. Vi kan komma in i en sådan diskussion som fördes i fjol när det gällde företaget Eiser. Företaget var berett att medverka till etablering på två platser, i första omgången i Adalen, men våra diskussioner ledde fram till att man också kunde etablera ett företag i Gällivare. Det sades dock från företaget att förutsättningen för att man skulle kunna vara beredd att medverka till detta risktagande och till ansvaret för produktionen var, att staten gick in som delägare. I ett sådant fall kan vi inte bara säga att vi skall tillämpa offertsystemet. Vi får i stället ta upp en reell diskussion, och på detta sätt kom vi fram till att staten skulle gå med som hälftendelägare i företaget, och därigenom kunde vi få till stånd dessa tre etableringar.

Då det gällde Movomec var vi inom departementet utomordentligt intresserade av att få till stånd en annan förläggning än till Luleå. Vi var nämligen redan då informerade om planerna på Stålverk 80 och den "påfrestning" på sysselsättningen som detta skulle komma att innebära.

Men företagsekonomiska skäl kan man inte komma förbi i det här

Nr 74

Tisdagen den
7 maj 1974

Ang. tillämpningen av offertsystemet inom Statsföretag AB

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. tillämp-
ningen av offert-
systemet inom
Statsföretag AB*

sammanhanget. De mycket bestämda krav som patentinnehavaren har ställt - det engelska företaget Dunlop, som också är hälftendelägare - kan man heller inte gå förbi. Då får man välja mellan att bygga upp en verksamhet i Luleå eller inte få någon alls. Vi valde självfallet att medverka till en fortsatt etablering.

Jag tror att herr Stridsman måste göra alldeles klart för sig att det inte är riktigt så enkelt att man bara kan säga: "All right, vi skall gå in här. Vi vill ha företag här och där." Vi måste veta vad det är för företag, och vi bör om möjligt ha dem lönsamma och företagsekonomiskt väl grundade. En del av de kostnader som kan påverka lönsamhetsbedömningen och den företagsekonomiska beräkningen kan vi eliminera genom offertförfarandet, och det är vi beredda till i varje situation. Men ännu kan jag inte påminna mig att något privat företag har kommit och erbjudit en etablering med offertförfarandet som metodik. De övriga möjligheter som regionalpolitiken ger är ur företagets synpunkt fördelaktigare, och därför väljer de i första hand dem. Det finns ingen anledning att säga någonting om det. Man skall inte hålla fram ett system som är under prövning och säga att just det är vad man i alla lägen skall gå till. Man skall se till det resultat som man kan uppnå genom de olika metoder som används - och det gör vi. Låt oss gemensamt, herr Stridsman, så småningom titta på vilka resultat vi kommer fram till.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Industriministern sade i sitt svar på min interpellation: "De fall där offertförfarandet kommit till användning är inte särskilt många." Det är klart att jag har tagit fasta på det uttalandet, och det är rätt naturligt att jag också för tankegången vidare: Vad kan anledningen vara till att det har blivit så få fall? Jag upprepar än en gång: Kan det bero på ett visst bristande intresse från statens-ägarens sida, eller kan möjligtvis felet ligga i att förvaltningsbolaget inte har visat tillräckligt intresse för att få till stånd fler möjligheter att pröva offertsystemet?

Jag tror inte heller att det är så enkelt att tillämpa det här systemet i alla lägen och i fråga om alla företag som är aktuella. Men när industriministern säger att inga privata företag har kommit och erbjudit sig att etablera, om de får den här möjligheten, skulle jag vilja ställa en motfråga: Hur många har fått förfrågan om de vill utnyttja möjligheterna att tillämpa offertsystemet?

Avslutningsvis måste jag - beklagligtvis - konstatera att industriministern med viss skicklighet kringgår kärnfrågan om hur offertsystemet i fortsättningen skall användas i det syfte som var avsett när riksdagsbeslutet togs 1969, nämligen så att man skall kunna förena det företagsekonomiska intresset med det samhällsekonomiska.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Helt kort vill jag säga till herr Stridsman att den erfarenhet som vi relativt snart fick var att offertförfarandet nödvändiggör en prövning av riksdagen i varje särskilt fall. En sådan kan göras, men den kan komma att ta lång tid. Det var från den utgångspunkten som vi vid överläggningar med Statsföretag och SVETAB kom fram till att vi

under en treårsperiod skulle pröva ett nytt system, som innebar att man fick disponera 20 miljoner kronor – alltså tillsammans 60 miljoner kronor – för att med tillämpning av offertförfarandets metodik etablera företag. Om jag mäter med ledning av Vilhelminainvesteringen – som jag angav var det där 4,5 miljoner kronor i tillskott enligt offertsystemet – så skulle det ge 12 å 13 företag av samma storleksordning under den här treårsperioden. Den möjligheten finns alltså involverad. Jag skulle kunna tänka mig att vi under denna treårsperiod bör kunna få fram ett tiotal företag enligt offertmodellen. Det är bara det att det inte kommer till synes på samma sätt som då vi behandlar varje företag för sig.

Det är alltså en pågående aktivitet. Men den nödvändiggör en mycket långtgående aktivitet från SVETAB:s sida, inte minst för att fånga upp de objekt kring vilka man skall kunna bygga upp företagsverksamheterna. Dessa skall i huvudsak och i första hand koncentreras på etableringar inom stödområdet. Men nu ropar man från så många andra håll i landet på lokaliseringar och medverkan till sysselsättning. Vi får väl se i vilken omfattning som man där skulle kunna använda SVETAB och offertförfarandet.

Det är alltså en påtaglig aktivitet på gång med alla de medel som vi förfogar över för att lösa sysselsättningsfrågorna, och det är ju det väsentliga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om förkortad väntetid för erhållande av ögonprotes

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Glimnérs (c) den 21 mars framställda interpellation, nr 56, och anförde:

Herr talman! Herr Glimnéér har frågat mig om jag är beredd medverka till att underlätta för personer som är i behov av ögonproteser att erhålla individuellt avpassade sådana.

Standardproteser utprovas på flertalet ögonkliniker för användning tiden närmast efter en operation. De ersätts vanligen senare med en individuellt tillpassad ögonprotes. Försörjningen med goda ögonproteser fordrar tillgång till specialister med stor skicklighet. Som regel svarar tillverkaren för utprovning och tillpassning. Svensk tillverkning förekommer endast vid ett par ögonkliniker. Det problem som tas upp i interpellationen har sin grund i att den utländska firma som huvudsakligen svarar för denna protesförsörjning endast har mottagning vid vissa större svenska ögonkliniker, vilket för patienterna kan medföra långa resor och väntetider. Socialstyrelsen har uppmärksammat dessa icke tillfredsställande förhållanden. Enligt vad jag inhämtat har socialstyrelsen därför satt i gång en utredning av frågan i kontakt med De blindas förening. Handikappinstitutet och andra sakkunniga på området för att underlätta försörjningen med ögonproteser.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation. Statsrådet medger i sitt svar att förhållandena på detta område inte

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. socialstyrel-
sens förslag till
läkarfördelnings-
program för fem-
årsperioden
1973–1977*

är tillfredsställande. Det är någonting som jag också har mig bekant, och det är anledningen till att jag har ställt min interpellation.

Det är inte tillfredsställande att vi i huvudsak är beroende av en utländsk firma på det här området. När man på det hållet drar ned sin verksamhet och begränsar den till ett fåtal platser i landet, så blir det den följd som statsrådet i sitt svar anger, nämligen svårigheter för de enskilda människorna i form av långa resor, långa väntetider och därtill ökade kostnader.

Det är givet att jag med tacksamhet noterar statsrådets besked om att socialstyrelsen i samarbete med organisationer och sakkunniga satt i gång en utredning av dessa frågor. Ännu mer tacksamma är givetvis de olyckliga människor som drabbats av det handikapp det här gäller, om man kan undanröja dessa svårigheter och få bättre förhållanden.

Efter statsrådets besked om att denna utredning har kommit till stånd är det inte så mycket för mig att tillägga. Jag vill dock uttala den förhoppningen att den av socialstyrelsen igångsatta utredningen kan leda till att vi så snabbt som möjligt får en bättre ordning till stånd i det här avseendet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. socialstyrelsens förslag till läkarfördelningsprogram för femårsperioden 1973–1977

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Petterssons* i Kvänum (c) den 26 mars framställda interpellation, nr 61, och anförde:

Herr talman! Herr *Pettersson* i Kvänum har frågat mig om jag avser att vidta åtgärder för att få till stånd bl. a. ett ökat antal allmänläkare och vad detta i så fall kommer att få för praktisk betydelse för sjukvårdshuvudmännens planering.

Jag har i olika sammanhang gett uttryck för en sjukvårdspolitisk målsättning som tar sikte på att finna lämpliga former för ökad närhetsservice och kontinuitet inom hälso- och sjukvården i vårt land. Detta förutsätter en fortsatt utbyggnad av den decentraliserade öppna hälso- och sjukvården. Samma målsättning kommer till uttryck i det läkarfördelningsprogram för tiden 1973–1977, som i juni 1973 har fastställts av socialdepartementets sjukvårdsdelegation, där bl. a. sjukvårdshuvudmännen är representerade. Läkarfördelningsprogrammet kommer enligt min mening att bli av stor betydelse för den svenska hälso- och sjukvårdens utveckling. Målet är att skapa balans mellan tillgång och efterfrågan på läkare samt att tillgodose de av statsmakterna i samråd med sjukvårdshuvudmännen prioriterade områdena, bl. a. den öppna hälso- och sjukvården och långtidssjukvården.

Läkarfördelningsprogrammet knyter således an till en sjukvårdspolitisk målsättning som ställer den decentraliserade närsjukvården i förgrunden. Programmet har utarbetats mot bakgrunden bl. a. av de svårigheter som förelegat att rekrytera läkare till den öppna hälso- och sjukvården ute i läkardistriktet. Jag vill i detta sammanhang erinra om de

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. socialstyrel-
sens förslag till
läkarfördelnings-
program för fem-
årsperioden
1973–1977*

viktiga ändringar som från förra året genomförts i sjukvårdslagstiftningen och som skapat möjligheter till en bättre närhetsservice genom en förstärkning av allmänläkarvården och en decentralisering av den öppna specialistvården.

När det gäller den öppna specialistvården finns genom läkartillgången redan nu goda förutsättningar för en utbyggnad. Socialstyrelsen har därför uppmanat sjukvårdshuvudmännen att pröva i vilken utsträckning av dem tidigare begärda nya tjänster för slutenvård kan ändras till att avse öppen vård bl. a. inom områdena pediatrik, internmedicin och gynekologi.

Som helt riktigt framhålls i interpellationen är läget inte lika gynnsamt då det gäller den nuvarande tillgången på allmänläkare. Här behövs det särskilda åtgärder för att redan på kort sikt kunna förbättra situationen. I detta syfte har jag -- efter samråd i socialdepartementets sjukvårdsdelegation -- nyligen genomfört ändringar i de övergångsvis gällande behörighetsbestämmelserna för allmänläkarvård. Det har skett i enlighet med ett av socialstyrelsen framlagt förslag. Dessa ändringar i sjukvårdskungörelsen innebär att det öppnas möjligheter till en vidgad rekrytering av helt eller delvis specialistkompetenta läkare till allmänläkarvården. Jag har vidare vidtagit åtgärder för att dessa läkare skall beredas möjlighet till kompletterande utbildning av betydelse för deras allmänläkarverksamhet. Ett belopp på 750 000 kronor kommer att ställas till socialstyrelsens förfogande för detta ändamål i enlighet med förslag därom i årets socialhuvudtitel. På uppdrag av socialdepartementets sjukvårdsdelegation har vidare socialstyrelsen tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att föreslå ytterligare åtgärder för en ökad rekrytering till allmänläkarvården. I denna arbetsgrupp, som skall lämna en delrapport till sjukvårdsdelegationen i juni i år, ingår företrädare för Landstingsförbundet och Läkarförbundet.

Syftet med de nu nämnda åtgärderna är således att redan på kort sikt få en förbättrad läkartillgång till allmänläkarvården. I det något längre perspektiv som läkarfördelningsprogrammet framför allt tar sikte på är det av grundläggande betydelse att kunna genomföra en vidareutbildning till allmänläkare i den omfattning som programmet förutsätter. De synpunkter på denna viktiga fråga som socialstyrelsen nyligen inhämtat från sjukvårdshuvudmännen visar att huvudmännen genomgående är beredda att ställa tjänstgöringsplatser till förfogande för allmänläkarutbildningen i en omfattning som i huvudsak överensstämmer med läkarfördelningsprogrammet. Jag finner det också tillfredsställande att man bland yngre läkare kan spåra klara tendenser till ett ökande intresse för allmänläkarvården som framtida verksamhetsfält. Jag kommer liksom hittills att noga följa utvecklingen på detta område, bl. a. i anslutning till det arbete med ett nytt läkarfördelningsprogram för perioden 1975–1980 som nu satts i gång genom socialdepartementets sjukvårdsdelegation.

Herr PETTERSSON i Kvänum (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret.

Interpellationen är inte framställd därför att jag tvivlar på statsrådets

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. socialstyrel-
sens förslag till
läkarfördelnings-
program för fem-
årsperioden
1973-1977*

eller berörda myndigheters ambitioner när det gäller att finna lämpliga former för att öka närservice och kontinuitet i hälso- och sjukvården. Nej, bakgrunden till min interpellation är den verklighet som vi nu lever i, nämligen att sjukvårdshuvudmännen bygger ut den öppna vården och långtidssjukvården. Det är de två sektorerna som sjukvårdshuvudmännen uppfattar som klara bristområden, dvs. det är där som människorna efterfrågar vård.

När man då undersöker möjligheterna att rekrytera välutbildad och välmotiverad personal till dessa båda områden, så finner man att det inte finns något annat att gå efter än den prognos som socialstyrelsen har gjort. Och den visar att överskottet på specialistkompetenta läkare blir störst inom specialiteterna barnsjukdomar och invärtes medicin med subspecialiteterna kirurgi och gynekologi. Däremot kommer ett stort underskott på specialistkompetenta läkare att finnas inom verksamhetsområdena allmänläkarvård, långvård och rehabilitering.

En beräkning för den period som läkarfördelningsprogrammet för tiden 1973-1977 omfattar visar att överskottet på specialister inom barnmedicin, invärtes medicin, kirurgi och gynekologi ökar, medan specialister som vi i dag har brist på - långvård, ögonsjukvård, öronsjukvård och röntgen - tydligen går mot en fortsatt bristsituation samt att underskottet på allmänläkare kraftigt ökar.

Jag har undersökt litet hur det ser ut på allmänläkarsektorn. Omkring 1975 kommer det då att finnas 849 specialister, medan tjänsterna för dem då beräknas till 1 103, alltså en brist på 254 specialutbildade allmänläkare. Vi skall också finna att 1977 kommer vi enligt prognosen att ha en brist som är uppe i 438 allmänläkarspecialister. Detta är enligt min mening mycket stora tal, och statsrådet har ju också i interpellationssvaret i dag klart deklarerat att ett sådant underskott är bekymmersamt och att han är beredd att vidta speciella åtgärder. Jag instämmer i att underskottet är bekymmersamt och vill understryka nödvändigheten av att man vidtar speciella åtgärder.

Under något mer än tio år kan vi räkna med att antalet läkare i stort sett kommer att fördubblas. Om prognoserna stämmer kommer det 1985 att finnas ungefär dubbelt så många läkare som vi hade 1972.

När människor ställer det enligt min mening mycket rimliga kravet att få kontakt med en läkare i öppen vård, är det mycket svårt för oss som på det regionala planet är ansvariga - och jag tror att det blir besvärligt också för statsrådet - att säga att vi inte har läkare som kan ta emot i öppen vård, samtidigt som vi på andra områden har ett stort överskott.

Jag vill också se saken från befattningshavarnas synpunkt. Jag har studerat vad Läkarförbundet redovisat i denna fråga. Det måste väl också vara litet besvärligt för företrädarna för Läkarförbundet att stillatigande åse utvecklingen på detta område. Vi har i dag välutbildade och mycket ambitiöst arbetande allmänläkare. Jag tycker att socialdepartementet litet lättvindigt har ändrat lagstiftningen för att ge allmänläkarkompetens åt läkare som inte alls haft sin utbildning inriktad mot allmänläkarvården. Jag förstår mycket väl hur man måste ha resonerat. Man måste ha sagt sig att man i en svår situation får lov att vidta extraordinära åtgärder. Men det faktum att man nu gör det möjligt att så lättvindigt ställa om sig från

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. socialstyrel-
sens förslag till
läkarfördelnings-
program för fem-
årsperioden
1973-1977*

att vara t. ex. gynekolog till att bli allmänläkare tror jag inte på sikt kommer att befrämja rekryteringen till eller intresset för allmänläkarutbildning. Allmänläkaren möter en mycket stor ström av människor och har ett mycket stort behov av en bred utbildning, om han rätt skall kunna fylla sin uppgift.

Jag har uppfattat statsrådets svar som mycket positivt. Jag har förstått att statsrådet är mycket väl medveten om dessa svårigheter. Statsrådet pekar på de 750 000 kronor som enligt statsverkspropositionen skall ställas till socialstyrelsens förfogande för denna omskolning eller vidareutbildning. Jag måste då, med den lilla erfarenhet som jag har, säga att 750 000 kronor är en alldeles för liten summa. Den står inte i någon rimlig proportion till den erfarenhet som vi inom de olika regionala områdena har av detta problem. Jag tror att statsrådet skall överväga att sätta in betydligt större resurser. Det tror jag helt enkelt blir nödvändigt om vi något så när skall kunna tillmötesgå det rimliga krav som medborgarna i vårt land ställer på att kunna komma i kontakt med en allmänläkare när de så önskar. Jag tror att det är både humanitärt och ekonomiskt riktigt – såväl för den enskilde som för samhället och för sjukvårdshuvudmännen – att nu allvarligt ta itu med detta problem.

Jag tackar ännu en gång statsrådet för svaret.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Herr Pettersson i Kvänum har berört en del av de problem som är förknippade med läkarfördelningsprogrammet LP 77. Men det finns enligt min uppfattning andra och långt allvarigare problem i samband med LP 77, nämligen dem kring utspärningen av de bortåt 1 300 specialistkompetenta underläkarna. Skälet till att jag tagit till orda är att fru Troedsson och jag under den allmänna motionstiden väckt en motion nr 217, i vilken vi påtalar dessa negativa sidor av läkarfördelningsprogrammet. Jag klargör bäst vår inställning genom att citera den sista delen av motionen. Där låter det, herr talman, på följande sätt:

”Vi anser det vara ett utomordentligt slöseri med medicinskt kunnande och specialiserad yrkesskicklighet att överföra eller omskola kirurger, ortopedier, gynekologer, barnläkare m. fl. till annan läkarverksamhet. För t. ex. allmänläkarverksamhet saknar de i stort sett den speciella yrkesträning som numera anses erforderlig, samtidigt som deras tjänster vid lasaretten besättes med betydligt mindre erfarna läkare.

I första hand patienterna men även sjukhushuvudmännen, sjuksköterskorna och annan vårdpersonal samt inte minst de drabbade läkarna och deras familjer blir lidande om LP 77 fullföljes.

Klart negativt är det även för undervisning och forskning, eftersom kraven på de kvarvarande specialisterna kommer att öka så att de därigenom får mindre tid över för undervisning och forskning. Man kan också fråga sig om inte utspärningen strider mot bestämmelserna för behörighet till offentlig tjänst, där den skall givas företräde som är främst i fråga om förtjänst och skicklighet. Vidare kan tilläggas att utspärningen knappast är förenlig med de krav man bör kunna ställa på anställningstrygghet i offentlig tjänst.

Det synes oss att en snabb översyn av LP 77 är absolut nödvändig.

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. socialstyrel-
sens förslag till
läkarfördelnings-
program för fem-
årsperioden
1973-1977*

Med stöd av vad som ovan anförts hemställes
att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att socialstyrelsen får i uppdrag
att verkställa en snabbutredning syftande till att minska läkartilldelnings-
planens (LP 77) skadeverkningar, samt

att riksdagen i väntan härpå uttalar att någon utspärrning av
specialistkompetenta underläkare inte bör ske.”

Behandlingen av denna motion i socialutskottet har uppskjutits till
hösten. Jag beklagar detta därför att utspärrningen av de specialistkompe-
tenta underläkarna redan har påbörjats, och det hela blir allt värre ju
längre dröjsmålet blir. Jag är övertygad om att socialministern är
medveten om de farhågor som från många andra håll än från denna talar-
stol har uttalats i den här frågan.

Jag vill nu fråga socialministern om han är beredd att vidta några
åtgärder för att rätta till de misstag som enligt min uppfattning har blivit
begångna.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Då det gäller herr Wachtmeisters i Staffanstorp inlägg
vill jag kort och gott hänvisa honom till den debatt som jag förde här i
kammaren i, vill jag minnas, december månad med riksdagsman Molin.
Där hade vi tillfälle att mycket ingående diskutera den fråga som herr
Wachtmeister i Staffanstorp här ta upp. Därför skall jag inte nämn-
värt förlänga debatten på den punkten. Jag vill bara säga att de
frågor som gäller situationen på undervisningssjukhusen i hög grad har
uppmärksamats och att åtgärder har vidtagits på den punkten.

Jag skall inte heller ge mig in på polemik, men det är intressant att
notera att herr Pettersson i Kvänum med all rätt har talat om de
praktiska bekymmer som sjukvårdshuvudmännen otvivelaktigt upplever
ute på fältet i dag när det gäller att få allmänläkare till den öppna vården.
Herr Wachtmeister i Staffanstorp är egentligen inne på en motsatt linje –
att man skall vara utomordentligt försiktig när det gäller att försöka få
läkarna utanför sjukhusen, dvs. ut i den öppna sjukvården, men jag skall
inte ta upp den frågan; till den kanske vi kan återkomma.

Herr talman! Jag begärde emellertid främst ordet för att understryka
några ting i anslutning till herr Petterssons i Kvänum inlägg här i dag.

Först skulle jag bara vilja säga att det belopp på 750 000 kronor som
nu kommer att ställas till socialstyrelsens förfogande för dessa viktiga
uppgifter närmast är till för att få i gång denna kursverksamhet. Detta är
det väsentliga i sammanhanget.

Till detta vill jag tillägga följande.

Vi har för närvarande ett mycket stort antal specialister – det har herr
Pettersson i Kvänum just pekat på – men ett mindre antal allmänläkare.
Detta beror på att läkarutbildningen tidigare haft sådan inriktning. Nu
håller emellertid vidareutbildningen av läkare på att ställas om till ett
betydligt större antal allmänläkare. Det är detta som också har kommit
till uttryck i läkarfördelningsprogrammet. Det är en både riktig och
angelägen verksamhet som är på gång, och redan för att på kort sikt
kunna förbättra situationen för allmänläkare har vidtagits och planerats
åtgärder som jag utförligt har redogjort för i mitt interpellationssvar.

Tisdagen den
7 maj 1974*Ang. socialstyrel-
sens förslag till
läkarfördelnings-
program för fem-
årsperioden
1973-1977*

Syftet med åtgärderna är således att redan på kort sikt få en förbättrad läkartillgång när det gäller allmänläkarvården. Detta är angelägen verksamhet som är på gång, och redan för att på kort sikt kunna programmet framför allt tar sikte på, är det av grundläggande betydelse att kunna genomföra en vidareutbildning till allmänläkare i den omfattning som programmet förutsätter. Jag har velat slå fast detta, eftersom jag inte tror att det mellan herr Pettersson i Kvänum och mig föreligger några skiljaktigheter på denna punkt när det gäller målsättningen.

Låt mig sedan, herr talman, tillägga att det i dagens läge och med sikte på framtiden framstår såsom allt angelägnare att få till stånd en omfattande utbyggnad av den offentliga öppna sjukvården och därmed ökade möjligheter till närhet och kontinuitet inom den svenska hälso- och sjukvården. Den målsättningen är också statsmakerna och sjukvårdshuvudmännen helt eniga om, och här har vi en utveckling på gång ute i sjukvårdsområdena - jag känner väl till att den också präglar det sjukvårdsområde där herr Pettersson i Kvänum är verksam - en utveckling som jag tror kommer att bli av utomordentlig betydelse för framtiden.

Vi befinner oss alltså i ett läge med brist på allmänläkare, men de åtgärder som nu vidtas och de som planeras kommer - det är min livliga förhoppning - att förbättra den situation vi har för dagen.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Beklagligtvis tillhörde jag inte riksdagen i höstas när statsrådet diskuterade denna fråga med herr Molin - annars hade jag säkerligen med liv och lust gett mig in i den debatten också - men det bör väl inte hindra att jag i dag tar upp de problem som ligger mig varmt om hjärtat.

Jag är medveten om att herr Pettersson i Kvänum och jag har belyst helt olika aspekter på problemet, men jag tror inte att man hjälper landsortslasaretten genom att ge dem läkare som inte är tillräckligt utbildade. Vi har inte väckt den här motionen för att ställa till förtret för socialministern, utan därför att vi hyser farhågor för läkarutbildningen, och dessa farhågor delas av många, många läkare. Som exempel kan jag framhålla att samtliga kirurgöverläkare på våra undervisningssjukhus, dvs. i Stockholm, Göteborg, Malmö, Lund, Linköping, Uppsala och Umeå, i en skrivelse till socialdepartementet har uttalat sina stora farhågor för hur den framtida kirurgutbildningen skall bli, om utspärningen av underläkarna fullföljes.

För att bli specialistkompetent fordras fyra och ett halvt års utbildning efter läkarexamen. Men för att förestå en kirurgklinik på ett landsortslasarett behövs ytterligare sex års utbildning, som då sker vid undervisningssjukhusen. Skall man nu väsentligt förkorta denna utbildning, gör man uppenbarligen en björntjänst åt de lasaretten. Det kan inte vara förenligt med god sjukvård att dessa lasarett inte förses med tillräckligt utbildade läkare.

En annan fråga har aktualiserats i en artikel i Läkartidningen av överläkare Per Erik Wiklund vid anestesioch intensivvårdsavdelningen på Danderyds sjukhus. Han säger där att hans avdelning skall verkställa över

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. socialstyrel-
sens förslag till
läkarfördelnings-
program för fem-
årsperioden
1973-1977*

12 000 narkoser om året, och av de sex specialistkompetenta underläkare han i dag har kommer fem att utspärras. Han kommer inte att kunna sköta sin klinik, och han avslutar sin artikel med ett ljudligt rop på hjälp. Han uppmanar också Bror Rexed att komma ut till Danderyd och ta del av problemen.

Detta är väsentliga problem för hela svenska folket. Jag beklagar att socialministern inte vill ta en diskussion i den här frågan. Socialministern måste vara medveten om dessa problem, och jag hoppas och tror därför att socialministern trots allt skall försöka åstadkomma en bättring. Om inte förr får vi diskutera frågan till hösten, när motionen skall behandlas.

Herr PETERSSON i Kvänum (c):

Herr talman! Det skulle vara mycket att säga i detta sammanhang, men jag skall försöka göra mitt inlägg så kort som möjligt. Jag bedömer det vara en synnerligen angelägen fråga för den fortsatta utvecklingen av hälso- och sjukvården att man får en sådan avvägning av utbildningen att den i stort sett svarar mot det behov som föreligger. Sjukvårdens huvudmän känner verkligen av var bristområdena finns.

Vi kanske har talat för mycket om den öppna vården, änskönt det är den mest angelägna och iögonfallande vården, med tanke på hur tjänsterna fördelas och vilken utbildning som är på gång. Inom långtidssjukvården kommer det också såvitt vi kan se att under hela 1970-talet vara stor brist på läkare. I många sjukvårdsområden fördubblas antalet vårdplatser. Vi skapar fina lokaler, vi försöker att miljömässigt ge de gamla och sjuka det så hyggligt som möjligt. Men när det gäller läkare som är specialister på långtidssjukvård och rehabilitering har man inte anledning att känna samma glädje och tillfredsställelse. Omhändertagandet är inte bra, där finns mycket övrigt att önska. För den mängd långtidssjuka som vi har inom hemsjukvården måste ambitionen för sjukvårdens huvudmän vara att så fort som möjligt ge dem läkartillsyn. Det är organisatoriskt möjligt i dag att ordna ronder bland de långtidssjuka som ligger i hemmen. Det skulle vara en stor insats medicinskt och humanitärt. Men det finns inte utbildade läkare för detta.

Jag tror inte att socialministern är okunnig om dessa förhållanden, men jag vill understryka hur angeläget det är att se till dessa bristområden. Jag har förståelse för de synpunkter som tidigare framfördes och vill gärna försöka väga in dem alla. Jag försökte också säga att jag tycker att det är olyckligt när vi får en utbildning som inte är planerad på sådant sätt att man i god tid kan tillgodose de områden där det råder brist utan i stället får ta till utspärrningar och omskolning av väl utbildad arbetskraft som primärt haft en annan inriktning på sin utbildning.

Finns det här någon handlingslinje? Såvitt jag kan förstå gäller det att plocka fram alla fakta och söka få en så noggrann belysning av hela detta problem som det över huvud taget är möjligt. Först och främst är det angeläget att socialstyrelsen redogör för hur tjänstetilldelningsprogrammet skall disponeras, specialitet för specialitet. Värdefullt vore naturligtvis också att den här läkarenkäten upprepades redan i år. Jag tror att det är nödvändigt för att få ett underlag för en fortsatt bedömning av

Tisdagen den
7 maj 1974

*Ang. socialstyrel-
sens förslag till
läkarfördelnings-
program för fem-
årsperioden
1973–1977*

de överväganden som nu skall göras och som socialministern har aviserat. Men det är en grupp som saknas i den redovisade utredningen – en grupp på inte mindre än 1 500 personer. Det gäller gruppen legitimerade läkare under 45 år. Jag tycker att det vore oförsvarligt att inte vidta dessa enkla åtgärder och, när man nu skall gå djupare in på dessa frågor, skaffa sig ett mycket säkert underlag för den framtida bedömningen, så att vi inte på 1980-talet hamnar i samma situation som vi på 1970-talet befinner oss i.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt, herr Wachtmeister i Staffanstorp, att vi i höstas hade ett riksdagsval som medförde vissa förändringar här i kammaren. Men då det gäller den fråga herr Wachtmeister tagit upp ville jag hänvisa till protokollet från den debatt som jag förde för några månader sedan i denna kammare, eftersom det ger synpunkter på och upplysningar i frågan. Jag antar att vi får tillfälle att återkomma till saken – den motion som herr Wachtmeister nämnde kommer ju upp till behandling i kammaren senare under året.

Jag har emellertid velat slå fast att det varit intressant att lyssna på dessa två talare – dels herr Wachtmeister som talar om universitetssjukhusen och bekymren med utspärningen av specialistkompetenta underläkare etc., dels sjukvårdshuvudmannen herr Pettersson i Kvänum som talar om sina mycket reella bekymmer och behovet av allmänläkare ute på sjukvårdsfältet. Detta speglar några intressanta ting, bl. a. vikten av en fortsatt konstruktiv och progressiv planering inom sjukvården. Jag vill starkt betona att läkartilldelningsprogrammet klart tar sikte på att avskaffa bristområdena. Programmet har den inriktningen.

Sedan bör man inte i en sådan här debatt glömma bort några mycket grundläggande ting. Vi har under 1960-talet steg för steg ökat utbildningen av läkare i en omfattning som väl knappast någon för tio femton år sedan trodde var möjlig. I början av 1960-talet hade vi en intagning på 400; siffran är i dag uppe i över 1 000. Vi får alltså ca 1 000 nya läkare per år – jag har velat betona detta. Vi är inte på väg in i någon sorts fördjupad kris, utan vi är på väg in i en utveckling där resurserna steg för steg förstärks. Det är viktigt att komma ihåg det när man diskuterar svensk sjukvård av i dag mot bakgrunden av de åtgärder som från samhällets sida har vidtagits i olika avseenden.

Men svensk sjukvård inrymmer alltså många problem och bekymmer, det skall inte döljas. Det är de problemen och bekymren vi söker klara genom aktiva åtgärder. Jag vill bara peka på den prioritering som har skett när det gäller öppenvården och långtidsvården. Herr Pettersson i Kvänum framhöll – med all rätt – de problem som vi alltså har inom långtidsvården, ett område som vi nu i hög grad prioriterar.

Så skulle jag vilja understryka, herr Wachtmeister i Staffanstorp, att de unga, aktiva och jag vill också säga välutbildade läkarnas tjänster behövs ute på fältet i dag, ute bland människorna, och det är viktigt att vi inte ger avkall på den principen. Sjukvårdshuvudmännen är djupt engagerade i en stor omställning av svensk sjukvård, vars betydelse jag är helt övertygad om kommer att avsätta väsentliga resultat och i många avseenden stödja och hjälpa sjukvårdsbehövande människor i vårt land.

Slutligen ställde herr Pettersson i Kvänum några frågor. Jag skall då bara säga att man kommer att fortsätta den enkätundersökning som herr Pettersson efterlyste. Därigenom kommer vi att kunna registrera uppgifter av stort värde för den framtida planeringen.

Herr talman! Jag skall stanna här i mitt inlägg. Jag har velat betona att vi nu sätter in åtgärder för att så långt som möjligt klara dagens bekymmer när det gäller att få fram ett tillräckligt antal allmänläkare, men på sikt berör den här frågan hela vidareutbildningen och där är det inget tvivel om vilken inriktning vi har då det gäller att få fram allmänläkare i den omfattning läkarfördelningsprogrammet förutsätter.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om förbud mot utförsel av äldre kulturföremål

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Svanströms* (c) den 6 mars framställda interpellation, nr 45, och anförde:

Herr talman! Herr Svanström har frågat mig om jag är beredd att vidta snara åtgärder för att effektivt hindra inte önskad utförsel av äldre kulturföremål.

I kungörelsen (1927:129) angående förbud mot utförsel från riket av vissa äldre kulturföremål (senast ändrad 1960:442) stadgas förbud mot utförsel av vissa sådana föremål tillverkade före år 1860, nämligen möbler, husgeråd, byggnader och byggnadsdelar samt till byggnader hörande fasta inredningsföremål. Föremål av detta slag, som ingår i personligt bohag, får utföras av person som flyttar till utlandet för att bosätta sig där. I övriga fall skall tillstånd för utförsel inhämtas av riksantikvarieämbetet.

Svårigheterna att enbart genom en tullbesiktning bestämma kulturföremåls ursprung kan naturligtvis medföra att en del föremål förs ut ur landet i strid mot kungörelsen.

I betänkandet Förbud mot utförsel av kulturföremål (SOU 1964:22) lades förslag fram om förbud mot export av alster av bildkonst, konsthantverk och konstindustri, vissa skrifter och andra föremål av allmänt person- och kulturhistoriskt intresse som nått en viss ålder, i regel 100 år.

När statsmakterna år 1965 tog ställning till förslagen ansåg man det inte nödvändigt att införa något generellt förbud mot utförsel av kulturföremål på det sätt som föreslagits i betänkandet. Däremot ställdes fr. o. m. budgetåret 1965/66 medel till förfogande för att användas till inköp av vissa kulturföremål beträffande vilka risk föreligger att de kommer att föras ut ur landet (1973/74:VIII B 46). Sedan budgetåret 1965/66 har sammanlagt 944 000 kronor anvisats för inköp av dylika föremål. Så anvisades t. ex. år 1973 medel för inköp av den s. k. Ängsöbägaren.

Huruvida denna möjlighet till statliga inköp och de bestämmelser som finns i övrigt är tillräckliga för att förhindra icke önskvärd utförsel, anser jag inte möjligt att bedöma utan att en viss utredning görs i frågan. Enligt min mening kan det vara motiverat att göra en värdering av erfarenheter-

na av nuvarande regler. Denna bör, under förutsättning att riksdagen bifaller vad jag förordat i propositionen 1974:28 angående inrättande av statens kulturråd, kunna göras av detta nya organ, som därvid bör samråda med riksantikvarieämbetet och Nordiska museet.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation.

Som nämnts både i interpellationen och i svaret på densamma gäller de nuvarande bestämmelserna med ganska betydande begränsningar utförelse av äldre föremål, huvudsakligast möbler och vissa andra bruksföremål. Men i det utredningsbetänkande som också är omnämnt i interpellationssvaret innefattades i det då tillänkta utförelseförbudet även skrifter och liknande föremål. Jag har fått en mängd uppgifter om enligt min uppfattning icke önskad utförelse av antikviteter av olika slag. Däribland förekommer också uppgifter om att skrifter som vi nog gärna skulle vilja ha kvar i landet nu finns på olika håll utomlands. I tidningarna såg jag häromdagen att vissa handskrifter av den heliga Birgitta är på vandring, att Vasabiblar lär försälas i Förenta staterna osv.

Om jag bläddrar litet i de skrifter som ligger bakom min interpellation finner jag bl. a. en uppgift från Nordiska museet där vederbörande säger beträffande inlämnade och i vissa fall beviljade exportansökningar: "Med kännedom om den mängd av möbler som vi vet lämnar landet är även 1973 års siffror mycket låga. Vi vet med säkerhet att antikviteter säljs utan exportlicens till främst Danmark och Västtyskland. Helt säkert hade större delen av de illegalt utförda föremålen beviljats för export om ansökan inlämnats." Men nu sker, menar Nordiska museet, denna utförelse helt okontrollerad. Nordiska museet ser denna ström av föremål som lämnar landet såsom en allvarlig åderlätning av det svenska kulturarvet. I första hand önskar Nordiska museet att åtgärder vidtages så att den nuvarande lagen efterlevs, dvs. en skärpt tullkontroll.

Riksantikvarieämbetet har i yttrande framhållit att merparten av tillståndsansökningarna för närvarande avser export till Västtyskland. Vidare sägs: "Såväl ämbetet som Nordiska Museet är medvetet om att antalet av oss kända exporter av sådana föremål som lagen omfattar icke är representativt för vad som i realiteten utföres."

Röhsska konstslöjdmuseet i Göteborg har i en skrivelse framhållit att i dag vandrar svenska 1700-talsmöbler i stor mängd ut ur landet och blir ibland omarbetade för att passa in i utländska miljöer.

Hembygdsrörelsen hyser också, som jag antydde i min interpellation, stark oro för den utarmning av bygdernas bestånd av gamla kulturföremål som håller på att ske. Enligt en skrivelse från Hälsinglands krets av Gävleborgs läns hembygdsförbund har ett möte enhälligt beslutat att verka för tillkomsten av ett förbud mot export av antikviteter.

Jag har ett intyg från en dam som heter Svea Johansson, hembygdsforskare, antikvitethandlare m. m., vari hon säger att hon erfarit att svenska återförsäljare gör stora inköp i södra Sverige av svenska antika möbler, antik koppar, glas, smidesarbete, allmogeföremål, speciellt av trä, m. m. för utförelse till Danmark, där föremålen troligen säljs vidare.

Nr 74

Tisdagen den
7 maj 1974

Om förbud mot utförelse av äldre kulturföremål

Tisdagen den
7 maj 1974

Om förbud mot utförsel av äldre kulturföremål

Slutligen kan jag referera till en muntlig förfrågan hos polisen, som uppger att man där är medveten om att en skärpt kontroll vid landets gränser skulle hålla större delen av stöldgodset inom landet och att detta därigenom skulle bli lättare att spåra. Det är ju så att det inte bara köps antikviteter utan de stjåls också.

Herr talman! Jag tackar för att statsrådet har pekat på vad som har åtgjorts i detta fall, t.ex. förslaget 1964 att förbudet mot utförsel av kulturföremål skulle utvidgas till att omfatta bl.a. vissa skrifter. Det fullföljdes tyvärr aldrig. Statsrådet säger att statsmakterna 1965 ansåg att ett förbud av detta slag inte kunde införas då, men jag är ganska övertygad om att man i dagsläget måste ytterligare ompröva detta förslag. Andra länder, kanske framför allt öststaterna -- vilket i och för sig inte på något sätt är uppseendeväckande --, har långt gående exportförbud. Jag skulle gissa att det med den turistström som dessa länder har t. ex. inte skulle finnas några ikoner kvar efter en tid, om man inte beträffande ikoner och andra kulturföremål hade en mycket skärpt kontroll. Jag tror att målsättningen även i vårt land måste bli ett generellt förbud. I varje fall har Samfundet för hembygdsvärd vid sin årsstämma i lördags gjort ett uttalande i den riktningen. Samfundet säger att man naturligtvis är mycket tacksam för de medel som staten anvisat för t. ex. inköp av Ängsöpokalen men att det inte tillnärmelsevis räcker för att skydda mot icke önskvärd export.

Till sist vill jag uttrycka den största tacksamhet över det positiva svaret, vari bl. a. meddelas att en utredning skall tillsättas för att pröva denna fråga eller att kulturrådet skall få utreda den i samråd med två statliga myndigheter, nämligen riksantikvarieämbetet och Nordiska museet. Jag skulle önska att också den frivilligt arbetande ideella hembygdsrörelsen vid en sådan översyn skulle få vara med på en kant såsom rådgivare. Vi hyser av naturliga skäl en mycket stark önskan om att den nämnda utredningen skall leda till effektiva resultat.

Med det intresse som den nuvarande utbildningsministern har för frågor av detta slag är jag förvissad om att direktiven för den kommande utredningen skall bli sådana att vi kan förvänta oss ett tillfredsställande resultat.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Det är en mycket väsentlig fråga som herr Svanström här har tagit upp. Jag hade formulerat en enkel fråga med precis samma innehåll, men när jag såg herr Svanströms interpellation, som naturligtvis var mycket mera utförlig med alla sina motiveringar, brydde jag mig inte om att lämna in min fråga.

Jag är också glad åt utbildningsministerns svar, som jag tycker andas en i mycket positiv inställning. Bakgrunden till min fråga var att jag hade tillgång till samma material som herr Svanström. Dessutom har jag personligen kommit i kontakt med uppköpare från Mellaneuropa som har rest runt på landsbygden.

Jag har faktiskt varit vittne till uppköp av detta slag, framför allt av gamla möbler. Därefter har jag försökt att hos tullmyndigheter ta reda på om tullen kontrollerar långtradare som kommer lastade med gamla

möbler. Jag har också frågat en person som sysslar med att föra ut sådana möbler ur Sverige, hur utförseln går till. Han sade då att det inte är så svårt. Man ställer bara de gamla möblerna mitt i långtradaren och placerar några andra möbler omkring, och sedan är det lätt att få lasten över gränsen – om jag nu får tro vad denne man berättade.

Jag håller med herr Svanström om att vi måste försöka få till stånd en skärpt tullkontroll, så att inte alla gamla kulturföremål försvinner ur Sverige. Vi får göra som andra länder som har mycket starkare kontroll på detta område.

Jag vill till utbildningsministern också säga att jag är mycket glad över hans svar. Jag hoppas att kulturrådet omedelbart skall ta itu med detta problem tillsammans med riksantikvarieämbetet och Nordiska museet. Det är nämligen av synnerligen stor betydelse att vi får behålla dessa kulturföremål.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Om vårt gemensamma intresse att försöka se till att de äldre kulturföremålen stannar inom landet råder det väl inget tvivel. Det är klart att vi alla kan känna oro inför rapporter om vad som förekommer, men jag tycker också att man skall vara ärlig och säga att det handlar om hur mycket av total byråkrati vi vill vara med om. Jag skall inte gå in på någon längre polemik med herr Svanström, men jag vill ändå säga att det är rätt typiskt att man måste ta sina förebilder i öststaterna för att hitta en sådan tullbyråkrati som det skulle bli fråga om att införa. Om vi startade med en sådan kontrollverksamhet i Helsingborg eller på andra ställen, tror jag att det skulle bli ganska stor uppståndelse. Vi vill helt enkelt ha rätt stor frihet i vårt sätt att resa över gränserna. Det är något som vi upplever som positivt. Jag tar dock för givet att tullen utövar en normal kontroll över den verksamhet som vi nu diskuterar. I debatten i anslutning till betänkandet från 1964, som ledde fram till 1965 års riksdagsbeslut, framhölls att det var fråga om en avvägning mellan tullens möjligheter att i detalj undersöka alla bilar som passerar gränserna och vårt behov av en relativt stor frihet i resandet.

Det är relativt lätt att peka på sådana exempel som gamla möbler i detta sammanhang, eftersom det är ganska lätt att upptäcka dem vid tullkontrollen, men ni kan själva föreställa er hur det skulle bli med föremål som speglar, vilka förvaras i handväskan, och annat sådant som relativt lätt kan föras ut. Är ni beredda att rekommendera ett ingående snokande av modell öststaterna? Jag tror inte att någon av er är helt intresserad av detta.

Men självfallet är detta en fråga av sådan karaktär att vi bör överväga om det finns andra åtgärder att tillgripa. Man kan diskutera vilka konstruktiva grepp som kan tas utöver vad som nu förekommer, t. ex. att tillföra statskassan särskilda resurser för inköp av äldre kulturföremål. Det är tänkbart att man kunde gå ännu längre och diskutera, om också kommunerna skulle ha ett visst inflytande i det sammanhanget. Man kan naturligtvis också tänka sig att öka de repressiva åtgärderna på beskattningsområdet. Men jag tror att detta är så svåra ting att man bör fundera rätt noga på dem.

Tisdagen den
7 maj 1974

Om förbud mot utförsel av äldre kulturföremål

Jag är glad över att ni instämt i att vi bör välja vägen att låta kulturrådet studera denna fråga tillsammans med riksantikvarierna och Nordiska museet. Beträffande hembygdsrörelsens roll i detta sammanhang föreställer jag mig, herr Svanström, att kulturrådet, som ju förväntats ha goda folkrörelsekontakter, också tar hänsyn till hembygdsrörelsen när det gäller att skaffa sig expertis på området.

Detta tror jag är det mest realistiska sättet att få fram ytterligare metoder för att följa upp en bevakning på det här området, som jag tror att vi alla är intresserade av att få skärpt.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det är ju trivsamt att vi har gemensamma synpunkter i huvudfrågan. De små variationer som vi kan ha i vår uppfattning när det gäller möjligheterna att genomföra ett förbud tror jag att en utredning kan komma till rätta med.

Men, herr statsråd, faller vi inte i Sverige ofta för frestelsen att låta bli ett förbud inför risken att inte hundraprocentigt kunna följa det i stället för att ta till vara det värde som ändå måste ligga i att människor fås att känna att de handlar olagligt? Jag menar inte att vi skall införa någon tung tullbyråkrati, men sådana saker som möbler borde rimligen vara ganska lätta att upptäcka – jag är medveten om att det kan vara litet svårare med små föremål av olika slag. Jag tycker att det vore riktigt att diskriminera sådan här utförsel, och det kan vi inte åstadkomma annat än genom ett generellt förbud.

Herr statsrådet tyckte att jag tog öststaterna som förebild utan vidare. Ja, det finns faktiskt ting i öststaterna – bl. a. kulturbevarandet – som är föredömliga. Vid mitt korta besök i öst har jag kommit underfund med att bevarandet av kulturvärderna egendomligt nog tycks vara en angelägen sak för de här staterna. Visserligen är det väl inte bara för kontroll av eventuell utförsel av antikviteter som vi ibland får uppehålla oss ganska länge vid öststaternas gränser – man har nog en hel del baktankar – men om vi omvandlar en sådan kontroll till svenska förhållanden och hanterar den på ett vettigt sätt, är jag övertygad om att vi gemensamt skall kunna åstadkomma regler som kan bringa ordning och reda i det här sammanhanget. Jag är den förste att erkänna att det här, lika väl som mycket annat lagstiftningsarbete, kan vara svårt att komma till rätta med, men jag tror att vi skall lyckas.

Det var trösterikt att höra att kulturrådet har förutsättningar att få hembygdsrörelsen väl etablerad, men jag skulle ändå gärna vilja att vi som organisation finge vara med i den tilltänkta utredningen. Det skulle vi sätta stort värde på.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Vissa delar av kulturintresset i öststaterna kan vi kanske se positivt på – i den mån det innebär att de bevarar gamla ting är det väl bra – men deras tullbyråkrati skulle jag sannerligen inte vilja se i det svenska samhället.

Jag vill erinra om att det finns ett förbud mot utförsel av möbler och andra större husgeråd, om de är gjorda före 1860. De exempel som fru

Fränkel och herr Svanström har nämnt faller alltså redan under ett förbud. Man måste formellt inhämta riksantikvariens tillstånd för att få utföra sådana saker. På den punkten är alltså era önskingar tillgodosedda.

Vad problemet gäller är emellertid ting som är betydligt svårare att kontrollera än de här stora föremålen. Sitsen är helt enkelt den att skulle vi gå in med ett totalförbud, skulle vi få en tung byråkrati vid tullinspektionen, och det tyckte ingen av dem som var inblandade i remissbehandlingen av 1974 års utredning egentligen skulle vara särskilt klokt.

Om det nu igen finns anledning att ta litet mera seriöst på detta och se efter hur det är med efterlevnaden av det förbud och de andra åtgärder som vi vidtog i mitten på 1960-talet, så tycker jag att vi skall göra det. Men jag skulle vilja varna för att alltför hurtfriskt bara begära totalförbud. Kan man inte i detalj genomföra ett sådant förbud, så tror jag att man skall vara litet rädd för att införa den sortens lagar.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag känner inte så mycket till öststaternas tullbyråkrati, men låt oss vara överens om att den gillar inte någon av oss.

Beträffande remissvaren på 1964 års utredning har jag också läst dem och uppmärksammat att det framför allt var tullverket som motsatte sig tanken på ett generellt förbud på grund av sin oro för att inte kunna effektivt övervaka det.

Jag kan gott hålla med om att den här formen av lagstiftning inte är i första hand önskvärd. Men för vår del – i hembygdsrörelsen – är detta en målsättning. Med min kännedom om utredningsväsendets förmåga att så småningom komprimera fram ett förslag som kan tillfredsställa även de försiktiga, så hyser jag ändå i detta sammanhang de bästa förhoppningar om att kulturrådet skall kunna lägga fram ett vettigt förslag, som vi gemensamt kan genomföra och även försöka få efterlevt.

Ännu en gång ber jag att få tacka herr statsrådet för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om åtgärder mot skolelevers drogmissbruk, m. m.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Bengtssons* i Göteborg (c) den 12 mars framställda interpellation, nr 49, till herr socialministern, dels fru *Kristenssons* (m) den 14 mars framställda interpellation, nr 52, och dels herr *Johanssons* i Skärstad (c) den 21 mars framställda interpellation, nr 57, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Bengtsson i Göteborg har frågat socialministern, om han är beredd att vidta sådana åtgärder att skolläkare och med dem jämförbar personal ges möjlighet att, då de får kännedom om missbruksproblem hos barn, meddela sig med föräldrar eller annan vårdnadshavare för att i samarbete med dem söka komma till rätta med problemen. Fru Kristensson har frågat mig, dels om jag avser att föranstalta om entydiga

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

regler beträffande kontroll av skolket i skolorna, dels om jag anser att reglerna om skolpersonalens tystnadsplikt är tillfredsställande, dels -- om detta ej är fallet -- vilka åtgärder jag ämnar vidta för att öka informationen från skolan till hemmet och över huvud taget förbättra relationerna mellan hem och skola. Slutligen har herr Johansson i Skärstad frågat utbildningsministern, om han anser det vara motiverat att utveckla de metoder som används i skolan i syfte att förebygga gifthanvändning bland eleverna. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationerna.

Samtliga interpellationer tar upp frågor om skolans inställning till de elever som missbrukar narkotika eller andra gifter. Vilka åtgärder som skolan bör vidta för sådana elever får naturligtvis prövas för varje elev särskilt. Vid valet av åtgärder skall skolan och dess anställda dock alltid beakta gällande bestämmelser och och anvisningar i bl. a. skollagen och läroplanerna om nära samverkan mellan skolan, eleverna och hemmen. När exempelvis en kolläkare får reda på att en elev missbrukar narkotika, bör alltså läkaren i allmänhet snarast överväga hur en kontakt med hemmet skall komma till stånd. Därvid har läkaren självfallet att ta hänsyn även till elevens ståndpunkt. Skulle eleven motsätta sig en kontakt, åligger det läkaren att i lämplig form försöka övertyga eleven om att kontakten behövs och kan vara till hjälp. Om eleven inte låter sig övertygas, får läkaren med hänsyn till barnets ålder och utveckling avgöra huruvida han på grund av sin tystnadsplikt är förhindrad att underrätta föräldrarna om missbruket. Detta får självfallet inte leda till att eleven lämnas utan hjälp. Det bör här tilläggas att läkare under vissa omständigheter är skyldig att anmäla missbruket till barnavårdsnämnden.

Det sagda kan möjligen tolkas som om tystnadsplikten utgjorde ett hinder för de åtgärder som behövs. Så torde dock, om läkaren agerar på det sätt som jag angett, i allmänhet inte vara fallet. Snarare torde enighet råda om att tystnadsplikten fyller en viktig funktion. Den enskilde eleven som vänder sig till en skolans anställd med sina personliga bekymmer skall kunna räkna med en förtrolig behandling. Eleven skall inte av fruktan för att uppgifter om honom förs vidare avhålla sig från kontakt, vilken kan leda till lösning av det aktuella problemet.

Det åligger skolöverstyrelsen, som meddelat anvisningar om tystnadsplikt för skolans personal den 22 maj 1967 och den 13 november 1970, att överväga i vilken mån det kan finnas skäl att komplettera dessa anvisningar. På motsvarande sätt ankommer det på socialstyrelsen att överväga om behov föreligger att lämna förslag till kompletteringar av bestämmelserna om tystnadsplikt enligt läkarinstruktionen. Mot denna bakgrund anser jag att det för närvarande inte behövs något initiativ från min sida i fråga om tystnadsplikten inom skolorna.

I fråga om åtgärder inom skolan mot bruk av narkotika m. m. vill jag erinra om de olika insatser som görs från samhällets sida för att komma till rätta med detta problem. Under de senaste åren har beredskapen skärpts betydligt, och de undersökningar som skolöverstyrelsen gjort pekar på en viss minskning av antalet skolelever som använt/använder tobak, alkohol, narkotika m. m. Detta får givetvis inte leda till en minskad vaksamhet eller ett minskat intresse från skolan sida. Kontinuer-

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

lig information i samband med undervisningen och samarbete med ungdomsorganisationerna bör även framdeles vara betydelsefulla instrument i skolans arbete på detta område. För att bistå skolorna arbetar man också inom skolöverstyrelsen med en rad olika projekt i fråga om alkohol, narkotika och tobak. Bl. a. utförs en målanalys av grundskolans undervisning om alkohol, narkotika och tobak, vilken skall kunna ligga till grund för läromedelsproduktion. Ett fortbildningsmaterial framställs. Jag vill också nämna att en uppföljning planeras av skolans och organisationernas arbete i syfte att undersöka hur dessa bäst kan stödja varandra.

Jag övergår så till frågan om frånvaron från skolan.

Låt mig först understryka att skolans elever givetvis skall följa undervisningen. Förekommer frånvaro, är det skolans skyldighet att underrätta sig härom och vidta erforderliga åtgärder. Skolöverstyrelsen har den 19 mars 1973 utfärdat anvisningar om åtgärder mot frånvaro från skolan utan giltigt förfall. Dessa har redovisats i Aktuellt från skolöverstyrelsen (1972/73:64). Detta nummer innehåller bl. a. en redovisning av gällande bestämmelser om elevers deltagande i undervisningen men också anvisningar för skolorna om de rutiner och åtgärder skolorna har att vidta för en förbättrad närvaro. Enligt min mening föreligger, med hänsyn till utbildningsmyndigheternas aktivitet, för närvarande inte behov av några åtgärder från min sida i denna fråga.

Det är en viktig uppgift för skolan att söka uppnå bästa möjliga kontakt med hemmen. Från skolans sida har man också utvecklat olika åtgärder för att förbättra dessa kontakter; man rekommenderar t. ex. numera att läraren minst en gång om året har direkta samtal med föräldrarna. Jag ser det som viktigast att detta samarbete intensifieras inom den enskilda klassens ram. Jag vill också erinra om att ökade medel ställts till förfogande från statens sida för den verksamhet som Riksförbundet Hem och skola bedriver.

Samtliga tre interpellanter har tagit upp viktiga aspekter på skolans elevvårdande uppgifter, frågor som delvis är föremål för uppmärksamhet inom utredningen om skolans inre arbete och den nyligen tillsatta skolhälsovårdsutredningen. Det förhållandet att vi byggt ut skolans och de barnavårdande organens insatser har givetvis inte minskat föräldrarnas ansvar för sina barns utveckling. Jag är ense med fru Kristensson om att dagens föräldrar inte är mindre intresserade av sina barns framtid än tidigare föräldragenerationer.

Min bedömning av de frågor interpellanterna tagit upp är att problemen i första hand inte ligger i bristen på centrala bestämmelser och direktiv. Att skapa ett förtroendefullt samarbete mellan hem och skola är intet man kan nå enbart genom lagstiftning. Vad som behövs är att samhället med de möjligheter som står till buds gör särskilda ansträngningar för de elever som är speciellt utsatta.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka fru statsrådet för svaret på min interpellation.

Narkotikaproblemet i vårt samhälle är omfattande och kräver själv-

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

fallet därför stora insatser från samhällets sida. De förebyggande åtgärderna är givetvis de mest betydelsefulla, och därför är det alldeles uppenbart att ett gott samarbete mellan hem och skola är av utomordentligt stor betydelse.

Jag har i min interpellation frågat om statsrådet är beredd att vidta sådana åtgärder att skolläkare och jämförbar personal ges möjlighet att, då de får kännedom om narkotikamissbruk bland barnen, meddela sig med föräldrar eller annan vårdnadshavare för att samarbeta med dem och komma till rätta med problemet. Det svar som jag nu har fått visar dock att statsrådet uppenbarligen är nöjd med de regler som för närvarande gäller rörande kontakten mellan hemmet, skolan och läkaren. Statsrådet säger i interpellationssvaret: "Mot denna bakgrund anser jag att det för närvarande inte behövs något initiativ från min sida i fråga om tystnadsplikten inom skolorna." Naturligtvis kan det många gånger vara en svår uppgift för den personal som skall hjälpa ungdomar som dragits in i farozonen. Men jag är personligen övertygad om att de allra flesta föräldrar önskar få information av läkare - och även från annat håll - om deras barn har räkat komma med i kretsar där drogmissbruk förekommer. Enligt de uppgifter jag fått är det också på det sättet, att när ungdomar har hamnat i sällskap där man missbrukar narkotika och föräldrarna fått kännedom härom på ett tidigt stadium och sålunda kunnat samtala med sina barn, då har barnen inte gått tillbaka till kretsen av missbrukare. De har förstått den fara de varit utsatta för och dragit sig tillbaka från det gäng som missbrukat narkotika.

I svaret säger statsrådet också följande: "I fråga om åtgärder inom skolan mot bruk av narkotika m. m. vill jag erinra om de olika insatser som görs från samhällets sida för att komma till rätta med detta problem. Under de senaste åren har beredskapen skärpts betydligt och de undersökningar som skolöverstyrelsen gjort pekar på en viss minskning av antalet skolelever som använt/använder tobak, alkohol, narkotika m. m." Om det förhåller sig så som statsrådet säger i svaret, så är detta självfallet mycket glädjande. Men enligt de uppgifter jag fått är det inte riktigt så som det sägs i interpellationssvaret. I stället lär det vara så att bruket av hasch visar en klar ökning och att spridningen är omfattande. Jag vill här också hänvisa till gårdagens eftermiddagstidningar, där det stod att läsa hur vissa personer under varen har sålt narkotika vid ungdomsgårdar och skolor. På Aftonbladets första sida kunde man också läsa om en chaufför som tydligen hade somnat vid ratten, och ut ur bilen rann knark för 1 miljon kronor.

Det är inte längre bara de stora städerna som har narkotikaproblem. Spridningen av narkotika når mer och mer även andra städer och tätorter. Härtill kommer också - vilket säkert är bekant för de allra flesta - att missbruket nu har gått långt ner i åldrarna. Det har sålunda inträffat att sex-, sju- och åttaåringar har fått skador genom missbruk av bl. a. thinner. Orsakerna till att ungdomarna missbrukar stimulantia är självfallet många. Den debatten tänker jag inte ta upp vid detta tillfälle. Jag kommer senare, i anledning av en motion till årets riksdag, att ta upp frågan om sniffningen, som också är mycket omfattande bland ungdomar och barn.

Herr talman! För den ungdom som drabbas av dessa gifter blir lidandet ofta mycket svårt. För familjerna och för de anhöriga blir det sorg och bekymmer, och samhället åsamkas stora kostnader för att försöka återföra och på medicinsk väg eller genom andra åtgärder hjälpa ungdomarna att återanpassa sig till samhällslivet.

Låt mig slutligen citera vad jag säger i sista stycket i min interpellation:

”När det gäller missbruksproblemen skulle det vara av stort värde med ett väl fungerande samarbete mellan föräldrar och skola. Som det i dag fungerar händer det dock att exempelvis skolläkaren har kännedom om att ett barn sniffar. Man kan inte, genom den tystnadsplikt han är ålagd, underrätta föräldrarna om den situation deras barn befinner sig i och är alltså förhindrad att i samråd med föräldrarna försöka finna lämpliga vägar att bryta missbruket. Trots att det är föräldrarna som har det yttersta ansvaret för sina barns fostran och omvårdnad undanhålls de i dag sådana uppgifter om barnet som kanske kan ha avgörande betydelse för barnets framtida utveckling, liv och hälsa.”

Jag vill med detta ännu en gång understryka att det i vårt samhälle är föräldrarna som har huvudansvaret för barnen. Därför har föräldrarna också rätt att kräva att bli informerade av myndigheter och andra, när dessa får vetskap om att ett barn befinner sig i farozonen, och att få medverka till att lösa problemen i samarbete med skola, läkare och eventuellt andra inkopplade parter.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber också att få tacka statsrådet Hjelm-Wallén för svaret på min interpellation.

Jag kan inte säga att statsrådet egentligen ger något konkret svar på min fråga, nämligen om reglerna för skolpersonalens tystnadsplikt är tillfredställande. Statsrådet börjar sitt svar med ett allmänt resonemang, som jag i viss utsträckning gärna instämmer i. Statsrådet tycks mena att det normala skall vara att skolläkaren tar kontakt med föräldrarna när det föreligger missbruksproblem. Sedan säger statsrådet:

”Skulle eleven motsätta sig en kontakt, åligger det läkaren att i lämplig form försöka övertyga eleven om att kontakten behövs . . . Om eleven inte låter sig övertygas, får läkaren med hänsyn till barnets ålder och utveckling avgöra huruvida han på grund av sin tystnadsplikt är förhindrad att underrätta föräldrarna om missbruket. Detta får självfallet inte leda till att eleven lämnas utan hjälp.”

Rent allmänt kan jag biträda detta resonemang. Det är bara det, att man inte vet hur den hjälpen skall kunna ges, om läkaren skall fortsätta att iaktta tystnadsplikt och eleven motsätter sig en föräldrakontakt.

Men det jag kanske främst opponerar mig emot är att statsrådet säger att vilka åtgärder som skolan bör vidta för elever som missbrukar narkotika får prövas för varje elev särskilt. Jag skulle vilja fråga statsrådet, om det ändå inte är motiverat att ange särskilda handlingslinjer när det gäller ungdomar som missbrukar narkotika, sniffar eller har andra missbruksbesvär, i stället för att låta läkare och annan personal generellt omfattas av den tystnadsplikt som normalt gäller. Jag menar, i likhet med

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

herr Bengtsson i Göteborg, att detta är så allvarliga frågor att man måste överväga, om det inte finns anledning att lämna särskilda rekommendationer för vilket förfaringssätt som skall tillgripas. Jag är medveten om att det är en svår avvägningsfråga, och jag är medveten om att det naturligtvis är bra att eleverna känner att de med förtroende kan vända sig till kurator, läkare, skolsköterska, skolpsykolog eller vem det kan vara fråga om och diskutera sina problem. Men det måste som en handlingslinje för skolpersonalen anges att deras strävan primärt skall vara att försöka få eleven i fråga att tala med föräldrarna, att eventuellt följa med eleven hem till föräldrarna och diskutera saken. Det måste absolut vara det viktigaste.

De regler som finns om tystnadsplikt stämmer inte alls överens med det resonemang som jag här har fört, men inte heller riktigt med det resonemang som statsrådet själv för och som jag alltså inte har så mycket att invända mot. Den fråga som kvarstår är då, om det ändå inte finns anledning för statsrådet och för oss i riksdagen att klargöra att gällande bestämmelser beträffande tystnadsplikt icke är tillfredsställande. De måste kompletteras, speciellt när det gäller de missbruksproblem som vi har aktualiserat i våra interpellationer.

Jag skulle alltså vilja veta hur statsrådet tycker att de gällande bestämmelserna stämmer med statsrådets egna synpunkter i första hand, och om inte möjligen det som jag anfört om skapande av särskilda regler för just de här missbruksproblemen vore värt att överväga.

Jag blev också, precis som herr Bengtsson i Göteborg, litet häpen över konstaterandet som skolöverstyrelsen tycks ha gjort beträffande en viss minskning av de elever som missbrukar narkotika. Det är mycket svårt att ha någon mening om hur det står till med narkotikamissbruket för närvarande, för statsmakterna vägrar ständigt att ävågabringa någon utredning av vilken kan tydligt framgå hur det ligger till med missbruksproblemen. Men vi har nyligen fått en delutredning som militärpsykologiska institutet har gjort beträffande en årskull värnpliktiga 50 000 pojkar i värnpliktsåldern. Av den undersökningen framgår tydligt att missbruket har ökat ganska avsevärt sedan den tidigare undersökningen gjordes för några år sedan. För närvarande har var fjärde pojke missbrukat narkotika, och tidigare var det bara var femte. Dessutom finns annan statistik – som jag inte skall fördjupa mig i här – som visar att man bör se med viss oro på den här utvecklingen.

De allmänna fraser, förlåt att jag säger det, som statsrådet presenterar i sitt svar – att man inte får minska vaksamheten, att man får fortsätta visa intresse från skolans sida för dessa frågor -- är vackra ord, men vad innebär det egentligen konkret? Vad finns det för riktlinjer för skolan beträffande konkreta åtgärder när man står inför en elev som missbrukar narkotika?

Jag känner liksom herr Bengtsson till flera fall där det har begåtts ett allvarligt brott och där föräldrarna chockerade får reda på vad som hänt. De har inte haft någon aning om att deras pojke eller flicka har missbrukat narkotika och kan alltså inte förstå hur det kan komma sig att vederbörande har kunnat begå ett sådant brott. När man forskar i sådana fall finner man att det är rätt vanligt att det hela har börjat med

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

frånvaro från skolan -- en frånvaro som trots de bestämmelser som finns tydligen inte har kommit till föräldrarnas kännedom i sådan tid att de har kunnat vara observanta. Vidare har det visat sig att vederbörande pojke eller flicka har sniffat eller missbrukat narkotika, och detta ofta i kombination med litet alkohol -- har lett till sådana förändringar i hjärnfunktionerna att han eller hon t. o. m. har kunnat mörda människor. De har alltså inte varit vid sina sinnens fulla bruk, men föräldrarna har inte haft någon vetskap om att det över huvud taget har funnits problem. Däremot har skolkuratoren känt till det i många månader utan att någon kontakt tagits med föräldrarna.

Vad tycker statsrådet om ett sådant sakernas tillstånd? Kan det vara acceptabelt? Jag håller med herr Bengtsson när han säger att det absolut är föräldrarnas primära skyldighet att se till sina barn, men att de då också måste få en fair chans att göra det genom att de blir informerade om de problem som barnen kan ha.

Det är egendomligt, herr talman, att det -- trots alla miljoner som vi satsar på upplysning när det gäller narkotikamissbruk -- tydligen ännu inte har kunnat presenteras en ordentlig information som exempelvis varit riktad till föräldrar för att de på ett tidigt stadium skall kunna iaktta de symtom som tyder på att det föreligger ett begynnande missbruk. Det är inte så lätt att upptäcka, men om man får vissa förklaringar kan man lättare komma underfund med det.

Jag menar alltså att det inte räcker att hänvisa till att skolan skall visa intresse och vara vaksam, att man skall lägga fram fortbildningsmaterial osv. Det måste skapas handlingslinjer, och skolan måste vara mer aktiv när det gäller att ta reda på vad som ligger bakom en frånvaro från skolan och också när det gäller att informera föräldrarna om att det är fara på färde.

Sammanfattningsvis vill jag återigen tacka för svaret, men jag tycker det är beklagligt att statsrådet menar att det får åvila skolöverstyrelsen och socialstyrelsen att i den mån så behövs komma med kompletterande anvisningar. Jag efterlyser statsrådets egen uppfattning i de här frågorna och huruvida det enligt statsrådets mening inte funnes anledning att komplettera anvisningarna, så att de speciellt kunde inriktas på de ungdomar som missbrukat narkotika och andra berusningsmedel. Ifall statsrådet har den meningen, anser jag det vara statsrådets skyldighet att uppmana skolöverstyrelsen och socialstyrelsen att göra erforderliga kompletteringar. Jag skulle önska att statsrådet ville ge mig ett positivt svar på den frågan.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag instämmer i de synpunkter som framförts av herr Bengtsson i Göteborg och fru Kristensson. Jag ber också att få tacka för svaret. Det är positivt hållet men saknar nya djärva grepp när det gäller att komma till rätta med vårt lands största sociala problem.

Den röda lampan lyser i våra skolor när det gäller bruk och missbruk av gifter. Därför hade jag förväntat mig att statsrådet skulle ha utlovat flera effektiva och snara åtgärder mot gifthanvändning. Antalet av dem som använder gifter i form av nikotin, alkohol och narkotika är alldeles

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

för högt, och det antal som provar på dessa gifter ökar för varje år. Gifternas negativa skadeverkningar har oöverskådliga konsekvenser, inte minst för ungdomen, dess skolgång och utbildning. I svaret talar statsrådet om de åtgärder man nu vidtar mot bruk och missbruk av narkotika m. m.

I min interpellation har jag frågat: "Anser statsrådet det vara motiverat att utveckla de metoder som används i skolan i syfte att förebygga gifthanvändning bland eleverna?" Jag menar alla de gifter som förorsakar skadeverkningar. Jag anser att de förebyggande åtgärderna är viktigast.

I slutet av svaret står det: "Vad som behövs är att samhället med de möjligheter som står till buds gör särskilda ansträngningar för de elever som är speciellt utsatta." Jag tror att *alla* som kommer till våra skolor är speciellt utsatta, och därför är de förebyggande åtgärderna så viktiga.

Vad kan man göra innan det går så långt att det blir missbruk? Det är den stora frågan. Gör skolan tillräckligt mycket? Till skolans viktigaste uppgifter hör att ge de unga förmåga att leva i vårt samhälles sociala system. Skolan måste i sig ses som en social enhet, vars uppgift är att stödja eleverna så att de kan stå emot de svårigheter som uppkommer i vårt allt mer avancerade samhälle.

Vårt samhälle innebär, inte minst för en ung människa, många svåra påfrestningar, vilka på ett genomgripande sätt kan försämra möjligheterna till ett normalt liv i samhällsgemenskapen. Många orkar inte stå emot det tryck som uppstår och flyr därför in i ett missbruk av stimulantia.

Hemmet har det yttersta ansvaret när det gäller att stödja de unga. Samhället har emellertid bl. a. genom skolan en uppenbar skyldighet att stödja föräldrarna i deras strävan att ge barnen en utvecklingsbefrämjande uppväxtmiljö.

Jag lyssnade till Familjespegeln för några dagar sedan. Man refererade där en bok om en god mors betydelse för sitt barn. Den boken har blivit kritiserad, och det har kommit ut en motskrift, där det sägs att det inte går att vara en god mor i en ond omgivning. Jag skulle vilja överföra det på skolan och fråga: Ifaller omgivningen på att bli sådan att det inte går att vara en god elev, som kan säga nej till gifter av olika slag? Saknar föräldrarna i dag den trygghetskänsla de önskar och borde ha rätt att känna när de skickar sina barn till skolan?

Skolans insatser har hittills främst var inriktade på att sprida information om olika gifters skadeverkningar. Denna upplysningsverksamhet har uppenbarligen inte varit ett tillräckligt starkt medel för att hålla drogmissbruket bland eleverna tillbaka. Ibland kan skolans insatser t. o. m. skapa en viss nyfikenhet hos eleverna och därmed motverka sitt syfte. För inte länge sedan varnade socialstyrelsens chef Bror Rexed för att en ny knarkväg kan välla fram över vårt land. Informationen angående dessa medels risker måste intensifieras så att den får samma omfattning som t. ex. trafiksäkerhetskampanjerna. Effekterna av de hittills gjorda insatserna vad det gäller att motverka gifthanvändning bland barn och ungdomar bör redovisas.

Man måste sträva efter att få bort den positiva attityd och den

kommersiellt betingade gloria som har skapats kring alkoholförtäringen. Den positiva alkoholattityden har visserligen tusenårig hävd, men icke desto mindre har den inneburit och innebär en nationell fara som det är både demokratiskt och kulturellt förnedrande att behöva uppleva.

Ett brev från några lärare med anledning av en studieresa till Berlin har upprört många föräldrar. I det brevet skrev lärarna till föräldrarna:

”Vi har inget emot att eleverna under trevliga och värdiga former på kvällen tar ett glas – öl eller vin – tillsammans med oss vuxna. Men önskar du som förälder att ditt barn inte förtär något starkt så ring oss och försäkra dig om vår lojalitet.”

En nykterhetsorganisation har vänt sig mot detta i en skrivelse och säger:

Skall föräldrar behöva ringa och försäkra sig om att deras ungdomar inte dricker alkohol under en studieresa? Hur stämmer lärarnas brev med läroplanen? Där står det att skolan skall betona värdet av att man under uppväxten helt avhåller sig från bruk av alkohol. De elever som blir berusade skall skickas hem, förklarar lärarna. Om det är tillåtet att dricka tillsammans med lärarna, var går då gränsen innan man blir hemsänd, undrar nykterhetsfolket. Räcker det med att eleverna ser till att de inte blir mer berusade än lärarna?

Jag hoppas att statsrådet tar avstånd från sådana här aktioner från vissa lärare. Jag skulle vilja säga så här: Ge oss TV-skolprogram – roliga, spännande, livsbejakande utan rök och sprit! Vi som försöker lära våra barn att säga nej till sådant upplever ständigt massmedias och inte minst TV:s insatser som deprimerande. Ge oss skolteatrar som visar att det är naturligt och positivt att inte använda dessa förödande gifter för att lyckas i livet!

Här har i flera år motionerats om att vi skulle försöka få bort mellanölet, som är en stor fara och som har förorsakat mycket elände inte minst bland skolungdomen. Det skulle ha varit befriande om statsrådet hade förenat sig med alla dem som har krävt åtgärder på det området.

Andra vägar måste också skapas, t. ex. genom att alkoholreklamen förbjuds och ersätts med motreklam. Samhällets attityd till bruket av alkohol är starkt dominerad av kommersiella intressen och har redan därför en opinionsbildande effekt som är till förmån endast för vinstsyftet. Här kan ifrågasättas om styrkebalansen mellan vederhäftig information och kommersiell opinionsbildning verkligen är acceptabel och rimlig i en situation där vinstintressena till förmån för användandet av gifter tillåts arbeta med så ohämmat överlägsna metoder. Den på förhand dömda och påverkbara underlägsna parten i denna kraftmätning är ungdomen. Skolan och andra informationskanaler orkar inte stå emot i en sådan situation.

Den vuxna generationen, som bär ansvaret för detta förhållande, bör se till att ungdomen får större chanser att genom och utanför skolan få leva och växa upp i ett samhälle som inte är giftvänligt.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Dessa tre interpellationer i ett mycket viktigt och

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

angeläget ärende har fått ett sympatiskt svar av statsrådet. Jag delar emellertid uppfattningen att svaret saknar den handlingskraft och syftning som man rimligtvis hade kunnat hoppas på.

Statsrådet säger i svaret att man kunnat konstatera en viss minskning av antalet skolelever som använt eller använder tobak, alkohol och narkotika. Det är möjligt att det är riktigt, men jag beklagar att statsrådet inte tagit upp ett problem som kommit något i skymundan, och det är problemet med sniffningen. I likhet med tidigare talare har jag till årets riksdag motionerat om just det problemet, och det kommer alltså upp i annat sammanhang. Jag tycker emellertid att det finns anledning att nämna det bekymret, som till skillnad från de andra har ökat i omfattning.

I motionen nämns bl. a. att skyddspolisen i Göteborg år 1968 hade kontakt med 232 sniffarfall. Två år senare hade siffran stigit med över 100. Det redovisade antalet sniffare i Göteborg var för något år sedan över 500. Det verkliga antalet sniffare är naturligtvis större - hur mycket större är omöjligt att säga. Men klart är att år 1972 hade 36 procent av pojkarna och 22 procent av flickorna i årskurs nio erfarenhet av sniffning. Motsvarande siffror för elever på landsbygden var i runda tal 14 respektive 10 procent, men det är ändå mycket skrämmande siffror.

Jag tycker att vi inte stillatigande kan åse den förödande framfart som det här är fråga om. Man räknar med att det under senare år inträffat över 50 dödsfall som får skrivas på sniffningens konto. Över hälften av dessa dödsfall har orsakats direkt av thinnersniffning. Men man har också kunnat konstatera andra dödsorsaker, exempelvis självmord, dråp, innebränning och drunkning. De som överlever missbruket får inte sällan så allvarliga men att det krävs livstidsvård på mentalsjukhus därför att kroppen och hjärnan inte fungerar.

Det talas i svaret också om den kontinuerliga informationen, och jag instämmer i att den är angelägen. Kunskapen om våra bruksgifter är viktig, men jag tror att det här också gäller samhällets attityd till dessa frågor. Det nya sällskapsdrickandet av främst mellanöl har som allvarligaste verkan haft att ungdomstiden för flertalet inte längre är alkoholfri. De flesta ungdomarna får nu väl rotade alkoholvanor och även möjligheter att i tidiga år pröva berusningsmedel. Den erfarenhet de därvid får av alkohol som flyktmedel kan bli ödeläggande för hela deras framtid. Unga människor har som regel lägre motståndskraft mot tillfälliga depressioner, t. ex. på grund av motgångar i skolan, och de kan frestas att dra sig undan genom att berusa sig på alkohol, narkotika eller läkemedel. Att man populariserar alkoholvanorna kan bli förödande, och det skapar i varje fall ingen motståndskraft mot giftmissbruk. Dessa konventioner är svåra att motverka, men här har samhället ansvaret att inte bidra till skapandet av en pop-kultur med alkohol.

Utöver att det är en attitydfråga är det, som det har sagts här, en viktig informationsfråga. Giftkonsumenterna skulle, genom att bibringas insikt om gifternas skadlighet även i måttliga doser, kunna göras motiverade för ett giftstopp. Dessutom kan solidariska aspekter läggas - den som inte är giftberoende skulle genom att själv solidariskt avstå understryka sin vilja att angripa giftproblemen. Något av en antigift-

rörelse. Varför inte grundlägga en sådan redan i skolåldern?

Ett undanträngande av konsumtionsgifterna skulle förbättra hälsotillståndet hos dem som inte är giftberoende och också markera det allvarliga i att tillgripa gifter som bedövnings- eller berusningsmedel.

Frågan om behovet av flyktmedel skulle därmed inte vara löst – möjligen skulle risken stiga att den stora allmänheten skulle låsa sig i en moraliserande attityd gentemot den minoritet som inte kunnat följa antigiftlinjen. Sker giftstoppet genom en kriminalisering av bruket, kommer dessutom de giftberoende att förskjutas av samhället och därmed göras ännu mer beroende av sina gifter.

Kampen mot gifterna måste därför alltid följas av social, medmänsklig omvårdnad om dem som har problem av skilda slag. De som brukar eller missbrukar gifter får inte fördömas utan måste bedömas utifrån den situation de befinner sig i.

Herr talman! Skall vi kunna stävja missbruk så måste vi också minska bruket av de legaliserade bedövnings- och berusningsmedel som finns och effektivt ta itu med detta i arbetsliv, i hemmiljö och inte minst i skolan. Det är samhällets skyldighet att satsa på giftfria miljöer. Jag delar också statsrådets uppfattning att samarbetet med ungdomsorganisationerna är av stort värde och skulle vilja tillägga att de ideella folkrörelserna över huvud taget har en stor funktion att fylla i kampen mot bruksgifter och andra droger. Här återkommer jag till att det i mycket är fråga om att ändra attityder, och därvidalag har vi självfallet alla ett ansvar.

Det hade emellertid varit av utomordentligt stort värde om statsrådet hade slagit fast värdet av drogfria miljöer och det självklara i att helnykterhet på arbetsplatsen omfattar även skolan.

När det gäller alkohol, narkotika och andra gifter är det inte bara fråga om information och kunskap. Det är i högsta grad fråga om solidaritet med den unga generationen och med dem som arbetar i skolans värld.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag hoppas att det framgick av mitt interpellationsvar att jag är ense med interpellanterna om att det är mycket viktiga frågor som här diskuteras. Jag är också medveten om att missbruk förstör mycket för många ungdomar. Det gäller att visa stor solidaritet med dessa ungdomar, och det är viktigt att skolan ställer upp i det sammanhanget.

Svåra problem är sådant som vi politiker skall söka lösningar på, men vi får akta oss för patentlösningar. Ett sådant här resonemang blir från min sida med nödvändighet ganska generellt därför att det inte är i den här lokalen som vi kan hjälpa och stödja, förhindra missbruk och klara upp problem, utan det måste ske i skolvardagen. Jag har förklarat att de anvisningar vi har i dag ger möjlighet till hjälp och stöd och till den förebyggande verksamhet som behövs i skolorna. Men det konstaterandet innebär inte att jag går i god för all den verksamhet som bedrivs på det här området i skolorna.

Jag skall försöka beröra något av allt det som tagits upp här av interpellanterna.

Till att hörja med omfattningen av missbruket. Siffrorna om missbruket höljär fram och tillbaka, särskilt i kvällspressen. Vad jag i

Nr 74

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevs drog-
missbruk, m. m.*

interpellationssvaret har stött mig på är uppgifter från skolöverstyrelsen, därför att det är ju skolan vi resonerar om den här gången. Skolöverstyrelsen har gjort en årlig kartläggning fr. o. m. 1971, som avser elevs konsumtion av alkohol, narkotika och tobak. Den tendens man där har kunnat finna är inte att missbruket har ökat i omfattning utan snarare tvärtom. Även rapporter från t.ex. Stockholms skoldirektion talar om att antalet nya fall av narkotikamissbruk påtagligt minskat under det senaste året. Denna avtagande tendens gäller också sniffningen. Ändå måste man självfallet vara vaksam på problemen, även om de inte fortsätter att öka, tack och lov. Sådan vaksamhet finns också, men konkret: Vad gör skolan?

Ja, jag skulle vilja nämna ytterligare insatser på undervisningens område förutom de jag nämnde i interpellationssvaret. Insatserna spänner också över läroplansarbetet, lärarutbildningen och fortbildningen, läromedelsproduktionen, informationen i skola och organisationsliv, forsknings- och utvecklingsarbetet. Skolan är över huvud taget mycket mera förberedd i dag än tidigare att möta de här problemen.

Men när fru Kristensson konkret frågade vad skolan gör, ville hon väl närmast veta hur skolan tar rätt på dem som man redan konstaterat har problem, missbruk eller andra problem, som upptäckts i anslutning till frånvaron. Det är ju så att skolk många gånger är ett första symtom på en allvarlig störning hos eleven, en störning som t. ex. gäller narkotikamissbruk. Det är därför mycket viktigt att komma till rätta med skolket.

De senaste anvisningarna som SÖ givit ut är från i fjol, och de ger en god sammanfattning av de bestämmelser som finns. Jag tror också att de inneburit en viss skärpning i skolan, även om man inte har kunnat direkt utvärdera detta. Det är i varje fall ett större lugn över debatten, och vissa positiva reaktioner har märkts ute i skolorna. I dessa anvisningar tas fram vad som sägs i skollag och skolstadga, men det kanske viktigaste är det som sägs i läroplanen för grundskolan, där det står: "Om någon är frånvarande i flera dagar i sträck är det lärarens skyldighet att ta reda på orsaken till denna frånvaro och vid behov vidta erforderliga åtgärder i samråd med den personal inom skolan som har speciella uppgifter i fråga om elevvård."

Jag vet inte hur detta skulle kunna uttryckas på ett mera direkt sätt än som här har skett. Men det är tyvärr på det viset – och det är inte så ovanligt i kontaktverksamhet mellan människor – att det brister på ömse håll. Det gäller både den elevvårdande personalens intresse och förmåga att ta kontakt med hemmen och föräldrarnas intresse att ta kontakt med skolan.

Mycket i interpellationerna handlar om tystnadsplikten, som kanske också var orsaken till att interpellationerna väcktes. Jag anser att man skall se tystnadsplikten som en tillgång. Det gör man i alla andra sammanhang. Att läkare och sköterskor har tystnadsplikt är en tillgång för oss; vi vet att vi med fullt förtroende kan vända oss till den personalen. Så är det också i det här sammanhanget. Det är en tillgång för eleven att kunna känna detta förtroende, och det är barnets bästa som här står i centrum.

Jag tror att herr Bengtsson i Göteborg litet grand missförstod

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

interpellationssvaret. Det verkar också av interpellationen som om han något missförstått saken och tror att regeln är att man inte tar kontakt med föräldrarna. Men det är ju tvärtom. Det är de få fallen, då det inte går att ta kontakt med föräldrarna, som vi här resonerar om. Jag hoppas att det har framgått att skolans personal enligt föreskrifterna i regel har att kontakta hemmen när man fått kännedom om missbruk. Men det är ett problem när kännedomen om missbruket vunnits genom att eleverna i förtroende underrättat hälsovårdspersonalen om sin situation. I detta sammanhang har det ansetts väga tyngre att hävda tystnadsplikten än att ge information till elevernas föräldrar, och detta därför att tystnadsplikten i sig är medlet att få kontakt med eleven över huvud taget och på det viset ge möjlighet till råd och stöd.

Men i de fall då läkaren eller sköterskan får kännedom om elevers missbruk på annat sätt än genom meddelande i förtroende binder inte tystnadsplikten dem på samma sätt till tystnad gentemot föräldrarna. Därför tror jag att det absolut vanligaste är att man tar kontakt med föräldrarna.

Fru Kristensson undrade om man inte skulle skilja ut elever med missbruksproblem. Jag menar att de nödvändiga handlingsmöjligheterna redan finns genom de anvisningar som vi har i dag, och om kontakten inte fungerar mellan läkare och elev är läkaren skyldig vända sig till barnavårdsnämnden för att låte den sätta in sina resurser och göra sin utredning. Att läkaren anmäler situationen för barnavårdsnämnden innebär att föräldrarna blir informerade.

För övrigt skall jag inte förirra mig in i en debatt om mellanölet eller den kommersialiserade ungdomskulturen, eftersom jag tror det skulle leda litet för långt i sammanhanget. Jag vill bara säga att även om problemen är besvärliga och man vill få fram syndabockar – och det är ganska naturligt – tror jag inte att syndabockarna är de centrala anvisningarna på hur problemen skall lösas utan det är svårigheterna ute i vardagslivet.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det kan mycket väl sägas, fru statsråd, att vi inte för frågan närmare sin lösning genom att stå här och debattera dessa saker. Statsrådet sade att det inte är här vi hjälper de ungdomar som har problem utan att det är ute i samhället. Men jag skulle vilja säga: Om riksdagen är likgiltig för de här frågorna, om ett statsråd är likgiltig för dem, så kan det väl ändå inte föra frågan framåt. Jag anser det självklart och viktigt att vi politiker engagerar oss och att vi också i denna talarstol och i vårt arbete här i huset försöker att finna de generella handlingslinjer som vi tror kommer att leda framåt. Likgiltighet och passivitet från vår sida tycker jag är ett dåligt tecken. Nu menar jag inte att statsrådet Hjelm-Wallén skulle vara likgiltig för de här frågorna, det tror jag inte, men jag vill litet opponera mig mot synpunkten att det inte är här hjälpen finns utan ute i samhället. Det ena utesluter ju inte det andra.

På tal om antalet narkotikamissbrukare vill jag säga att det är väldigt roligt om det är korrekt vad Stockholms skoldirektion säger, nämligen att antalet fall har minskat så påtagligt. Jag skall faktiskt själv försöka bilda

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

mig en uppfattning om det och se på det material som finns och studera hur man har tagit fram uppgifterna. Det är ju ganska förvånande att det föreligger så motstridande uppgifter om yngre personer och om dem som kommit litet längre upp i åldrarna, nämligen de som gör sin värnplikt. Vad kan förklaringen vara till detta? Polisen gör andra iakttagelser och menar att missbruket har förändrat karaktär och gått över till nya sorter, som visst inte är mindre farliga än de tidigare. Någon av debattörerna framhöll också att chefen för socialstyrelsen Bror Rexed menar att vi har anledning att vara observanta, eftersom det finns skäl att anta att det kommer en ny missbruksvåg över landet.

Statsrådet Hjelm-Wallén säger att skolan nu i alla fall är mera beredd än tidigare att möta dessa problem. Ja, men det har sannerligen tagit lång tid, och det har krävt mycken energi från oss här i riksdagen innan man över huvud taget vaknade till insikt om dessa frågor. Även om man nu kan konstatera att skolan i dag är bättre förberedd än tidigare, måste jag påstå att man konkret fortfarande saknar de handlingslinjer som jag tror är nödvändiga på detta område.

Jag noterar att SÖ har utfärdat nya regler beträffande skolk. När man tar del av dem på det sätt som statsrådet nu redovisade tycker inte heller jag att man kan rikta någon invändning mot dem. Det är bara så att det väl kommer att ta viss tid innan reglerna i praktiken slår igenom i de nya skolorna. Det finns ju många exempel på att föräldrar trots allt inte fått vetskap om att barnen varit borta från skolan. De tror att barnet gått i skolan medan han eller hon i själva verket har skolkat en längre tid. Informationen har alltså inte nått fram. Eleven får ett papper som han skall visa för föräldrarna men visar det aldrig, och skolan kontrollerar inte att det blir någon underskrift på papperet -- eller en underskrift kommer till utan föräldrarnas vetskap.

Jag sade tidigare att tystnadsplikt i och för sig är en tillgång. Jag sade också att detta är en svår avvägningsfråga. Men jag kan ändå inte förlika mig med den uppfattning som statsrådet nu tydligare har preciserat, nämligen att de bestämmelser som finns beträffande tystnadsplikt skulle vara tillräckliga när det gäller narkotikamissbruk. Visst är det angeläget att en elev med förtroende kan gå till kurator och läkare och tala om sina bekymmer, men likafullt måste det vara nödvändigt att skolpersonalen omedelbart försöker få elevens medgivande att informera föräldrarna. Bestämmelserna måste dock vara utformade så att man, om detta inte lyckas, kan ta kontakt med föräldrarna. De regler som i dag gäller om tystnadsplikt säger ju, att elevens egen uppfattning alltid skall respekteras. I de fall där eleven inte tillåter att sådan kontakt skall tas med föräldrarna, skall hans uppfattning alltid respekteras.

Jag skulle vilja veta hur den bestämmelsen kan tolkas så att erforderlig kontakt kan etableras när eleven själv inte vill det. Enligt min mening bör man överse dessa bestämmelser, speciellt när det gäller ungdomar som missbrukar narkotika.

Jag skulle till slut vilja fråga statsrådet: Vilka regler finns för skolpersonalens handlande i fall, där denna gör egna iakttagelser beträffande befarat missbruk bland ungdomar, som inte själva vänder sig till personalen med sina bekymmer? Har personalen skyldighet att

informera föräldrarna eller vilka bestämmelser gäller i dessa fall? Skall det bara gå vecka efter vecka utan att något händer, såsom faktiskt fortfarande sker i praktiken? Det är sådana förhållanden som dessa som är så djupt oroande. Det måste skapas klara riktlinjer just när det gäller narkotikamissbruket, så att vi kan göra allt vad som är möjligt för att rädda våra ungdomar. Det är ändå detta som det handlar om.

Personligen tror jag inte, herr talman, att man kan bota en ung pojke eller flicka från narkotikamissbruk om inte föräldrarna kopplas in. Självfallet finns det besvärliga föräldrahem, men det tillhör ändå undantagen. Vi bör ju utforma regler som är tillämpliga på de flesta fallen. Och i det här sammanhanget tror jag att det är nödvändigt att föräldrarna får kännedom om missbruket för att kunna ställa upp och hjälpa till.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Jag delar fru Kristenssons uppfattning att tystnadsplikten är en tillgång, men det hindrar inte att det finns personer som ibland tolkar bestämmelserna väl snävt. Jag känner personligen till fall som har fått tragiska konsekvenser därför att de har kommit till föräldrarnas eller lärarnas kännedom alldeles för sent. Sådant måste väl bero på att någon har följt tystnadsplikten helt och inte vågat eller velat yppa någonting till andra om vad som håller på att inträffa. Det är mänskligt att sådant händer, det måste vi göra klart för oss. Statsrådet har möjlighet att ta en diskussion med skolöverstyrelsen och socialstyrelsen för att se om man kan förbättra bestämmelserna. Då kan kanske problemet med tystnadsplikten i varje fall på det här området lösas lättare, så att människor inte skall känna sig uppbundna på något sätt utan kunna ta kontakter med hemmet. I de allra flesta fall vill nog föräldrar — det har jag sagt tidigare — veta vad som händer. Självfallet är samarbete hem—skola—organisationer väsentligt. Det finns en stor mängd människor som nu arbetar med de här frågorna i vårt samhälle, och det är naturligtvis mycket glädjande.

Siffrorna böjlar fram och tillbaka, säger statsrådet, särskilt i kvällstidningarna — om jag inte missuppfattade ordalydelsen. Kanske är det så, men personer ute på fältet — och dem bör man också höra på — menar i alla fall att vi i dagsläget är på väg att få en ökning av haschmissbruket. Det har sagts från så pass vederhäftigt håll att jag icke har någon som helst anledning att betvivla de uppgifter jag har fått.

Det finns så många föräldrar som har bekymmer därför att barnen har råkat hamna i missbruk av olika slag. Jag har här ett klipp ur Göteborgs-Posten, där en förälder säger: När det handlar om knarkmissbruk kan aningslösa föräldrar få veta först när ett brott begåtts eller barnet hamnat på sjukhus. Då plockas föräldrarna fram därför att det ju trots allt till sist är de som har ansvaret.

Jag har sagt det här tidigare, och här sägs det i en intervju med ett antal föräldrar som verkligen har erfarenhet om vad det vill säga att ha barn som har drabbats av eländet med narkotika och thinner.

Missbruket håller också på att bli svårare. Det är inte nog att ungdomarna använder hasch osv. — de blandar öl, hasch och thinner. Det

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

låter så ruskigt att man faktiskt inte tror att det är sant, men det förekommer. Vi måste ha vår uppmärksamhet riktad framåt; vi kan ju inte bortse ifrån att heroinet kan komma in i vårt land, men vilka konsekvenser det skulle få vågar vi inte ens drömma om.

Jag skall citera, fru statsråd, vad biträdande överläkaren Clas Sjöberg i Göteborg sade i en tidningsintervju tisdagen den 16 april 1974. Han känner mycket väl till förhållandena bland barn och ungdom, och hans arbete präglas av stora insatser för att hjälpa dem som har problem på de områden vi nu diskuterar. Han säger:

”Säg ifrån utan krumbukter – ingen sprit i grundskolan! Alla goda krafter borde hjälpas åt att skapa en absolut alkoholfri grundskola! Kan vi hålla våra barn borta från alkoholmissbruk upp till 16-årsåldern så finns det sedan betydligt bättre chanser att de själva väljer en tillvaro utan missbruk. Då har de hunnit växa ut både till kropp och själ, deras personlighet har börjat stabilisera sig och de är mer motståndskraftiga mot gängets tryck. Jag tycker personligen att skolöverstyrelsen skulle kunna gå i spetsen för en klar opinion mot alla former av alkohol i grundskoleåldern. Säg ifrån -- utan alla krumbukter och luddigheter -- att sprit inte får förekomma i skolåldern! Det skulle ge ett ofantligt stöd åt den föräldraopinion som redan finns. Så småningom borde alla kunna anse det som en självklarhet att sprit i skolåldern är helt förkastligt. Kanske kunde det bli ett första etappmål i 'Operation Rädda Ungdomen'.”

Det är dr Clas Sjöberg som har gjort detta uttalande. Jag tror att han har stor erfarenhet av hur man skall hantera den här problematiken.

Någonstans börjar eländet när det gäller bruket av sprit och narkotika, och jag tror personligen att mycket av problemet ligger i ölkonsumtionen. Här har man kanske början till fortsättningen, där sprit, hasch, narkotika och allt det andra kommer in i bilden. Det är säkert en mycket viktig uppgift – och det råder det väl inte heller några delade meningar om – att på allt sätt stödja föräldrar och barn och ge information. Och, som dr Sjöberg säger: ”så småningom borde alla kunna anse det som en självklarhet att sprit i skolåldern är helt förkastligt. Kanske kunde det bli ett första etappmål i 'Operation Rädda Ungdomen'.” Vi förutsätter säkert allesammans att dr Clas Sjöbergs ord skall få genklang och vinna framgång.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Statsrådet sade att det inte är här vi löser problemen. Men jag skulle vilja replikera att det är i den här lokalen vi lagstiftar. Både lärare och föräldrar är mycket intresserade av vad vi säger här och vilka synpunkter statsråden redovisar på dessa stora problem. Statsrådet gör klokt i att lyssna på synpunkter som kommer fram här. Det var åtta år sedan jag motionerade första gången om skolans inre arbete. Det väcktes många motioner här innan SIA blev tillsatt, innan man blev medveten om att det fanns stora problem.

När det gäller omfattningen av detta missbruk kan vi väl vara överens om att nivån är så hög att vi inte får sky några medel för att komma till rätta med missbruket.

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

Statsrådet sade också att skolan i dag är mer förberedd än tidigare när det gäller att möta problemen. Jag skulle vilja fråga hur det är med de förebyggande åtgärderna. I fråga om TV-programmen kommer jag tillbaka. Jag har motionerat om den mobbning som förekommer och om att man i TV:s skolprogram skulle ta upp denna fråga, och jag tycker även att gifthanvändningen därvid skulle komma med. Det skulle betyda mycket om man kunde nå hemmen när det gäller dessa problem.

Hur är det med skolteatern? Varför kan den inte få åtminstone rekommendationer att komma med teaterpjäser som inte väcker opposition och irritation utan som är positiva och tar upp de här frågorna? Hur har man gjort med håltimmarna, som är så många? Ofta saknas lokaler där ungdomarna kan uppehålla sig, och därigenom utsätts de för stora risker.

Jag skall bara ta upp en enda sak och fråga statsrådet: Hur är det med informationen? Vi vet att när ungdomarna börjar på högstadiet är det ju mycket besvärligt. Man har slutat mellanstadiet, där man var störst, och helt plötsligt är man minst. Så går man in i pubertetsåldern, och det gäller att hävda sig. Det är då så många börjar använda öl, sprit, narkotika osv.

Vilka informationer lämnar man och vilket stöd ger man ungdomarna när de börjar på högstadiet?

Jag skulle kunna fortsätta. Det är ju ett lika svårt problem när ungdomarna sedan börjar i gymnasiet. Jag tror att vi kunde vara bättre rustade för att möta ungdomarna i den här svåra situationen.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Fru statsrådet slutade sitt andra inlägg med att säga att hon inte tänkte förirra sig in i någon mellanölsdebatt. Men är det inte att glida undan det faktum att alkoholproblemet i skolan är i allt väsentligt just mellanölsproblemet? Mellanölet har ju visat sig grundläggande vanor i fråga om bruk och missbruk även av alkohol i övrigt. Vi har här i debatten också pekat på hur ofta en koppling till sniffningen förekommer, och det följer också en stor kriminalitet i spåren.

Så en liten kommentar till uttalandet att siffrorna böjlar fram och tillbaka. Jag måste medge att jag känner mig pessimistisk över att fru statsrådet hyser optimism därför att man i enstaka undersökningar kan finna lägre tal. Men de absoluta talen när det gäller bruk och missbruk här är så höga att vi borde satsa mera energi på att komma till rätta med saken.

Jag delar annars fru Hjelm-Walléns uppfattning att det inte finns några patentlösningar härvidlag som kan generellt anges i en debatt. Men jag vägar ändå upprepa att jag tror att en klar bekännelse från fru statsrådets sida till det mycket självklara i att man i skolan slår vakt om en drogfri miljö skulle ha ett utomordentligt stort värde även i skolvardagen.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Även om det är väldigt allvarliga frågor vi här diskuterar får vi ju akta oss för att dramatisera.

När man kräver att skolan skall verka för en drogfri miljö och säger att det får ändå inte förekomma sprit i skolan, så är väl den delen helt

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

självklar. Det är ju utanför skolan som eleverna möter alkoholen och även möter narkotikan. I skolan är det tvärtom: det är där man sakligt informerar om farorna med sprit- och narkotikamissbruk.

För herr Johansson i Skärstad vill jag bara tala om att skolöverstyrelsen har en arbetsgrupp för alkohol-, narkotika- och tobaksfrågor. Namnet på arbetsgruppen förkortas SANT – det är ju mycket förkortningar inom utbildningspolitiken. Arbetsgruppen arbetar kontinuerligt med frågornas behandling i skola och undervisning, och i arbetet ingår naturligtvis att undersöka hur man på olika sätt kan begagna läromedlen. Det finns, förmodar jag, även möjlighet att använda radio och TV, om det skulle vara lämpligt.

Man har heller inte glömt bort föräldrarna i det här sammanhanget. Ett av utvecklingsprojekten handlar om vuxeninformation i alkoholfrågan och innefattar metoder för att sprida alkoholinformation till föräldrarna.

Vi är helt ense när det gäller otåligheten över att verkligheten ser ut som den gör, även om man sedan kan strida om siffror och diskutera huruvida det just nu är en våg som går framåt eller en våg som går tillbaka. Självfallet kan vi politiker aldrig ställa oss likgiltiga till dessa frågor. Jag är också glad över att fru Kristensson sade, att även om jag accepterar de anvisningar vi i dag har om tystnadsplikt och om hur frånvaron skall redovisas i skolorna, så innebär inte det att jag behöver vara nöjd med situationen. Och framför allt innebär det ingen likgiltighet, likgiltighet.

Det vill också synas som om fru Kristensson och jag här är ganska ense om vad man centralt kan göra. Den tystnadsplikt vi nu har innebär att läkare, sköterska och kurator har fått ett förtroende. Och vad fru Kristensson då krävde av denna personal är att den skall söka tillåtelse att få tala om situationen med elevens föräldrar. Sådan är också gången. Det är så man skall göra. Och motsätter sig eleven att föräldrarna underrättas, så får ändå läkaren eller vem det nu är fråga om avgöra huruvida han med hänsyn till elevens ålder och mognad skall gå vidare eller inte. Men om läkaren anser att elevens ålder och mognad är sådan att hans eller hennes mening måste vara avgörande, så finns det ändå en möjlighet att underrätta föräldrarna om förhållandet, nämligen genom att anmäla fallet för barnavårdsnämnden. Det leder i så fall till att föräldrarna blir informerade. Möjligheten att ge föräldrarna information finns alltså. Men samtidigt skall man vara på det klara med att det finns tillfällen då det kan vara olämpligt att familjen får kännedom om situationen, ty det kan förvärra i stället för att hjälpa.

Bestämmelserna om tystnadsplikten menar vi är till för att sätta barnen i centrum och för att göra det bästa för dem. Den är ett medel att nå kontakt med eleverna. Om vi undanröjer tystnadsplikten kan det innebära, att denna kontakt med eleven omöjliggörs, och därmed försvinner skolhälsopersonalens möjligheter att stödja och hjälpa vederbörande. Och det menar vi är att stälpa i stället för att hjälpa.

Låt mig än en gång säga att även om jag inte för närvarande har för avsikt att verka för någon förändring i tystnadsplikten eller när det gäller anvisningarna om redovisning av frånvaro, så innebär inte det att jag är

likgiltig för dessa frågor. Jag är lika otillfredsställd med sakernas tillstånd som interpellanterna. Det är bara det att jag så starkt känner att det är ute i skolvardagen som dessa frågor skall åtgärdas. Vi kan här med ord stödja dem som där verkar inom området, men mycket mer än så kan vi inte göra. Det är inte de centrala anvisningarna som det är fel på.

Nr 74

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag måste med beklagande säga att jag tycker statsrådet fjärrar sig mer och mer från det som jag ville läsa ut ur interpellationssvaret. Statsrådet menar nu att bestämmelserna om tystnadsplikten är tillfyllest och att även när det gäller narkotikamissbrukande ungdomar skall tystnadsplikten väga tyngre än informationen till föräldrarna. Men det är alldeles rätt som statsrådet säger, att om man med hänsyn till elevens ålder och mognad kan räkna med att han eller hon självständigt kan förstå och bedöma sin situation, så skall elevens uppfattning respekteras. Vill inte pojken eller flickan att föräldrarna skall bli informerade, så skall de inte heller bli det. Men jag undrar om man just när det gäller narkotika kan hänvisa till elevens egen uppfattning om sin situation. Vi vet ju alla hur narkotika verkar. Den gör en människa omdömeslös, den gör att ett sunt tänkande många gånger inte existerar. Det är därför, herr talman, som jag vidhåller min uppfattning att man bör försöka få till stånd nya bestämmelser om tystnadsplikten specifikt för de ungdomar som har missbruksproblem. Man kan inte räkna med att de har ett så rationellt tänkande som andra ungdomar har. Därför beklagar jag att statsrådets svar är så negativt i denna del.

Jag ställde frågan, vilken skyldighet den skolpersonal som självständigt iakttar missbruksproblem skall ha att informera föräldrarna. På den frågan fick jag inget svar. Nu säger statsrådet till slut att det är barnet som skall stå i centrum och att vi skall göra vårt bästa för att hjälpa honom eller henne. Ja, det håller jag med om. Men jag skulle vilja fråga: Kan man inte normalt sett räkna med att det bästa för ett barn är att man försöker informera föräldrarna, att föräldrar och barn tillsammans hjälps åt med att försöka klara ut de problem som finns? Det är i varje fall min mening.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Jag ställer mig litet undrande till statsrådets syn på tystnadsplikten. Jag vet inte om fru statsrådet ofta besöker Hem och skola-föreningarna. Där diskuterar föräldrarna ibland den här problematiken, och man kan där få höra deras synpunkter. Jag hade för någon vecka sedan tillfälle att besöka en sådan sammankomst där man diskuterade narkotikaproblem, tystnadsplikten etc. Det fanns bland dessa föräldrar en enstämmig och bestämd uppfattning om att de ville veta vad som hände med deras barn, och det i det ögonblick det uppdagas att någonting är på gång.

Jag återgav tidigare ett uttalande av en mor med barn som har narkotikaproblem. Hennes erfarenheter och kunskap om hur det hela började måste väl vara till viss ledning även för statsrådet när det gäller tystnadsplikten. Jag återger hennes uttalande en gång till. Hon sade: När

Tisdagen den
7 maj 1974

*Om åtgärder mot
skolelevers drog-
missbruk, m. m.*

det handlar om knarkmissbruk kan aningslösa föräldrar få veta detta först när ett brott begåtts eller när barnet hamnar på sjukhus. Då plockas föräldrarna fram, därför att det är till slut de som har ansvaret. — Klarare än så kan det inte sägas.

Bestämmelserna om tystnadsplikten kan tolkas olika; de kan tolkas generöst, och de kan tolkas snävt. Det händer att någon tolkar dem snävt och kanske själv försöker hjälpa vederbörande med sina kunskaper — som vi inte skall förakta. Men det kanske inte går, och problemet blir värre och värre. Det är då man hamnat i en situation som vi inte önskar, och där kanske tystnadsplikten haft en avgörande betydelse. Den personal som handlagt ärendet har kanske fattat sin uppgift så att man inte skall meddela hemmet, och därför har barnet råkat ut för ytterligare svårigheter och problem. Vi får väl ändå försöka se det också ur den synpunkten. Även läkare och annan vårdpersonal tänker olika och handlar olika efter paragraferna.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet har så liten tilltro till sina möjligheter att göra något när det gäller de problem vi har aktualiserat i interpellationerna.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Till att börja med vill jag säga att vad jag hela tiden i dag har försökt plädera för är en samverkan mellan hem och skola. Det är viktigt att skolan tar kontakt med föräldrarna och hemmet, och det är också en skyldighet för skolan att göra det. Vi resonerar nu om en liten sektor av denna kontaktverksamhet, där tystnadsplikten kan utgöra ett hinder.

Det förvånar mig att ingen tar upp vad man skall ha i stället, om tystnadsplikt undanröjdes. Utan den hade de här eleverna kanske inte ens tagit kontakt med läkaren och fått hjälp och stöd av denne, och föräldrarna hade inte därigenom fått kännedom om situationen tidigare. Det är på det sättet jag menar att vi måste se till barnets bästa, och jag tror att det är till barnets bästa att det finns en tystnadsplikt så att eleverna med förtroende kan gå till skolans personal.

Sedan är det riktigt, som fru Kristensson säger, att man kan göra en åtskillnad mellan de fall där läkaren fått ett förtroende och de fall där han eller hon på något annat sätt har fått situationen klar för sig. I det senare fallet gäller beträffande läkarens tystnadsplikt att läkaren "ej heller i oträngt mål får uppenbara vad han själv funnit angående sjukdom och dess uppkomst". Formuleringen "i oträngt mål" innebär att bindningen till tystnadsplikt är mindre än i det första fallet, och möjligheterna att informera någon annan är större. Men även här måste en avvägning ske. Jag vill inte säga att det i alla sammanhang är lämpligt att läkaren informerar föräldrarna, men möjligheten finns.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Föredrogs och hänvisades motionen nr 1836 till inrikesutskottet.

Nr 74

§ 8 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 26–28 och 31, utrikesutskottets betänkande nr 4 samt kulturutskottets betänkande nr 13.

Tisdagen den
7 maj 1974

§ 9 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle justitieutskottets betänkanden nr 11 och 10 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 10 Anmälades och bordlades

Lagutskottets betänkande

Nr 17 i anledning av motion angående ändring av bestämmelserna rörande sekundosuccession

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 19 med anledning av dels propositionen 1974:1 angående anslag m. m. för budgetåret 1974/75 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner, dels propositionen 1974:75 angående vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret jämte motioner

Nr 20 med anledning av förslag i propositionen 1974:75 om ändrad utbildnings-, övnings- och förrådsverksamhet inom civilförsvaret jämte motioner

Nr 21 med anledning av förslag i propositionen 1974:75 om en sammanhållen datadriftorganisation för försvaret, kallad försvarets data-central, jämte motioner

Nr 22 med anledning av motion angående totalförsvaret och försörjningsberedskapen m. m., såvitt gäller totalförsvarets beaktande vid samhällsplaneringen, m. m.

Nr 23 med anledning av motion angående totalförsvaret och försörjningsberedskapen m. m., såvitt gäller beredskap för fredskriser

Socialutskottets betänkande

Nr 23 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkande

Nr 19 i anledning av propositionen 1974:69 angående vissa energibesparande åtgärder i vad avser trädgårdsnäringens byggnader jämte motion

Näringsutskottets betänkande

Nr 27 i anledning av motioner om återinförande av affärstidsreglering, m. m.

Tisdagen den
7 maj 1974

Utsträckt motions-
tid

§ 11 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Skärstad (c), som yttrade:

Herr talman! Jag hemställer att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100 år 1974 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1974/75, m. m. måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till första plenum efter tisdagen den 14 maj.

Denna hemställan bifölls.

§ 12 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 185 Herr *Fridolfsson* (m) till herr arbetsmarknadsministern angående rätt för statlig myndighet att verka för utlokalisering av industrier från Stockholmsregionen:

Ansvar statsrådet att statlig myndighet genom informationsbroschyrer eller på annat sätt bör få verka för utlokalisering av industrier från Stockholmsregionen?

Nr 186 Herr *Sellgren* (fp) till herr kommunikationsministern angående avbemanningen av vissa järnvägsstationer:

Ansvar kommunikationsministern att avbemanning och stängning av järnvägsstationer på orter där järnvägen är det viktigaste transportmedlet för den regionala trafiken är i överensstämmelse med intentionerna för en förbättrad kollektiv transportförsörjning?

Nr 187 Herr *Ångström* (fp) till herr kommunikationsministern om undantag från skyldigheten att förse cykel med cykellykta:

Avsvar statsrådet att utfärda undantagsbestämmelser som medger rätt för cyklisterna i Norrland att under den ljusa årstiden färdas på cyklar utan påmonterade cykellykten?

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 18.58.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert